

శ్రీ లక్ష్మీహయగ్రీవో విజయతే తరామ్

బాలబోధిని

(ప్రథమ భాగః)

—o—

144 No. 94

గ్రంథకర్త

అవధానిరమణి, వ్యధావారిధి, ర్మహామహాపాద్యాయః,

కళాప్రపూర్ణః, వ్యగ్రీయః

కాశీ శృష్టి వార్యః, డి.లిట్.,

ఆంధ్రప్రదేశ్ వ్యాప్తానకవిః,

గుంటూరు పురీ,

—o—

త్రయోవింశతి ముద్రణమ్ - 3000 ప్రతికృతయః

1992

సర్వస్వామ్యసంకలితా]

మూల్యమ్ రు. 4-75

491286
—
50-200



పీఠిక

అర్కులాదా !

సర్వభాషామాలమై మన ప్రాచీనాధ్యులకు మాతృభాషయైన సంస్కృతభాషయొక్క ప్రాశస్త్యము నెఱుంగవలెను లేదు. అట్టి మాతృభాషాకల్ప మికాలమునందు, మాతృకల్పములోని ప్రాణముల మార్పుటవలనఁ గాఁబోయి (మృతా భాషా) యనెడు వ్యస్తపదములుగా నేర్పడినది. ఏనాఁ దీభాష జీవవత్తియై వ్యవహారములో నుండినదియో స్వస్థమందేని గోచరించుటలేదు; కాని యేనాఁడో యీభాషాకల్పవల్లి యాఖ్యలగోపాలము మనయాధ్యులచే నాదృతయై దై నందిన వ్యవహారమున మహాభివృద్ధి నొందె నవిమాత్రము కొన్ని కారణములవలన నేను నమ్మితిని కావున మరల నాభాషామతల్లిని వ్యవహారదశలోనికిఁ దెచ్చు కలంపున నీ చిన్ని పౌత్రమును రవించితిని. అక్షరజ్ఞానముగల ప్రతివ్యక్తికినిఁ బరాపేక్ష లేకయే స్వయంకృషిచే భాషాజ్ఞానము గలుగు నంతటి సులభత్రైలిని వ్రాసితిని, ఇటులనే మఱి రెండు పౌత్రములను గూడ వ్రాసితిని. ఇవి యొకదానికంటె నొకొకటి జ్ఞానాభివృద్ధికరముగనే యుండును. మొత్తమున నీమూడు పౌత్రములతోఁ గలయావదర్థము వతిసులభముగ నాఱుమాసములలోపుగనే నేర్చుకొనవచ్చుననియు, అందుచే సంస్కృతముతో విరాటంకముగా మూట్లాడుటకును, సభలో నుపన్యసింపబడుటకును, జిన్న చిన్న పృత్రములతోఁ గవిత నల్లుటకును వలయు శక్తి చక్కగఁ గలుగుననియు నాయభిప్రాయము. మఱియు నీ మూడు పౌత్రములఁ బఠించుటవలన గీర్వాణభాషాసంప్రదాయమున మంచిపునాది యేర్పడినవారికి సాహిత్యాభివృద్ధికిని, వ్యాకరణజ్ఞానాభివృద్ధికిని మిగుల సువకరించుటకై “వాల్మీకి జీవితము, ఆంధ్రసంస్కృత విఘంటువు, క్రియాదర్శము” మున్నగు గ్రంథములఁగూడ విరచించి ప్రకటించితిని. కానఁ దా మెల్లరును వానిని గూడఁ బఠించి మాతృభాషామతల్లి నుద్ధరింతురుగాత !

తీరక ఖాషను వ్యవహారదళ లోనికిఁ దేవలయునన్న స్తన్యముతోఁ బాటు ఖాషాఽమృతమునుగూడ బాటరకు రుచిచూపవలయును. కావునఁ బురుషులకన్న స్త్రీలే ముందుగ ఖాషాఞ్జానము కలవారై యుండవలసి యుండును. హిందూమతమందు ద్విజాంగవలకు వివాహాదినముననే స్థానికమహోత్సవము ధర్మశాస్త్రములయందు విహితమై యుండుటచేతఁ గాఁబోలు హైందవస్త్రీలకు వంటయిల్లే క్రీడామందిరమై, చేఁబ, తిరుగలి మున్నగు గృహోపకరణములే యాటబొమ్మలై స్వయంపాకాదులే విలాస ఫలనములై చెలంగుచున్నవి. దానంతేసేయే వారికి ఖోజన, గృహోప కరణములద్వారమువఁగావి ఖాషాఞ్జానమును గలిగించుటకు వలనుపడదని యీ హొత్తమున నటులనే పాఠముల వ్రాసెతిని. కావున ముందుగ నీ హొత్తము నెల్లరును దమవత్రిమణులకు బోధించి, తద్వారమున గీర్వాణ వాణివి బునర్నివితను జేయుచు నాస్రయత్నమునకుఁ దోడ్పడుదురుగాత !

గుం టూ దు పు రీ, }
కలి ౨౦౬౫ }
క్రీడి మాఘ కు. ౯. }

జిల్లా విన్నవించు సజ్జన విధేయుఁడు
కాశీ కృష్ణాచార్యులు.

శ్రీలక్ష్మీహయగ్రీవో విజయతే తరామ్

బా ల బో ధి నీ

శ్లో. శ్రీవాజివదనం ధ్యాత్వా ధ్యాత్వా గురు పదామ్బుజమ్
కాశీ కృష్ణేన విదుషా క్రియతే బాలబోధినీ.

౧. ప్రథమః పాఠః = మొదటి పాఠము

సః = వాడు కుత్ర = ఎక్కడ ? అస్తి = ఉన్నాడు
త్వం = నీవు తత్ర = అక్కడ అసి = ఉన్నావు
అహం = నేను అత్ర = ఇక్కడ అస్మి = ఉన్నాను

౧ సః అస్తి ౨ అహం తత్ర అస్మి. ౩ త్వం కుత్ర అసి? ౪ సః తత్ర అస్తి? ౫ అహం అత్ర అస్మి. ౬ త్వం తత్ర అసి. ౭ సః కుత్ర అస్తి? ౮ సః అత్ర అస్తి. ౯ త్వం అత్ర అసి. ౧౦ అహం కుత్ర అస్మి?

౧ నీవు ఎక్కడ నున్నావు? ౨ నేను ఇక్కడ నున్నాను.
౩ వాడు అక్కడ నున్నాడు. ౪ నీవు ఇక్కడ నున్నావు.
౫ నేను ఎక్కడ నున్నాను? ౬ నీవున్నావు. ౭ నే నున్నాను.
౮ వాడున్నాడు. ౯ నే నక్కడ నున్నాను. ౧౦ నీ వక్కడ నున్నావు.

౨. ద్వితీయః పాఠః = రెండవ పాఠము.

తే = వారు కదా = ఎప్పుడు ? సంతి = ఉన్నారు
యూయం = మీరు తదా = అప్పుడు స్థ = మీరున్నారు
వయం = మేము ఇదానీం = ఇప్పుడు స్మః = ఉన్నాము

౧ త్వం తదా తత్రాసి. ౨ తే సంతి. ౩ యూయం స్థ
౪ వయం స్మః ౫ తే ఇదానీం కుత్ర సంతి? ౬ యూయం తదా

అత్ర స్థ? 2 వయం తదా అత్ర స్థః ౮సః ఇదానీం కుత్రాస్తి?
౯ అహం ఇదానీం అత్రాస్మి ౧౦. యూయం కుత్ర స్థ?

౧ నే నిపు డక్కడ నున్నాను. ౨ మీ రిపు డక్కడ నున్నారు. 3 మే మపు డక్కడ నున్నాము? ౪ వా రెపు డక్కడ నున్నారు? ౫ మీ రెపు డున్నారు? ౬ మే మపు డున్నాము. ౭ వా రున్నారు. ౮ మీరున్నారు. ౯ మే మున్నాము. ౧౦ వా రెక్కడ చున్నారు?

3. తృతీయః పాఠః = మూడవ పాఠము

ఏవః=ఏడు వా=ఆ, ఓ ఆనీత్=ఉండెను
కః=ఎవడు? న=లేదు, కాదు ఆనీ=ఉంటివి
సర్వః=ప్రతి వాడు బత్=అయ్యో! ఆసం=ఉంటిని

౧ ఏవః తదా కుత్రానీత్? ౨ సః తదా అత్ర నానీత్
3 త్వం కుత్రానీ? ౪ అహం తత్రాసం ౫ కః తత్రానీత్?
౬ వయం తత్ర న స్థః ౭ తే తత్ర న సంతి ౮ బత్ సః
తత్రాస్తివా? ౯. ఏవః తత్ర నాస్తివా? ౧౦ సర్వః తత్రాస్తి.

౧ నే నపు డక్కడ నుంటివి? ౨ నే నపు డక్కడ నుంటిని.
3 అయ్యో! వా రక్కడ నున్నారా? ౪ నే నిక్కడ లేకుంటిని.
౫ వా డెవడు? ౬ నీ వెవడవు? ౭ నీ విపు డక్కడ నున్నావు? ౮ వా రిక్కడ నున్నారా? ౯ మీ రిపు డక్కడ నున్నారు? ౧౦ మే మిపు డిక్కడలేము.

౪. చతుర్థః పాఠః = నాల్గవ పాఠము

ఏకే=ఏరు అద్యః=ఇశ్వేశ్వర ఆసన్=ఉండిరి
కే=ఎవరు? ఏక దా=ఒకప్పుడు ఆస్త=మీ రుంటిరి
సకే=స్థలిందఱు సర్వదా=ఎల్లప్పుడు ఆస్మ=ఉంటిమి

౧ ఏ తే అద్య కుత్రాసన్? ౨ తే ఏకదా తత్రాసన్
3 యూయం సర్వదా అత్రాస్తు. ౪ వయంకదా అత్రాస్మ! 5 తత్ర కే ఆసన్? ౬ సర్వే తత్రాసన్? ౭ తే కే? ౮ వయం
అద్య తత్ర స్మ: ౯ త్వం అత్ర నాసీ: ౧౦ బత! అహం
అత్రాసం.

౧ మీ రెవరు. ౨ మే మిక్కడ నుంటిమి ౪ ఇవ్వేళ
వాఁ డక్కడ నున్నాఁడు. నీ వక్కడ లేవా 5 మే మందఱము
అక్కడ నుంటిమి. ౬ మీరందఱు నక్కడ నుంటిరా? ౭
ఎవ రివ్వేళ నక్కడ నున్నారు! ౮ వారు వీరు మేము అక్కడ
నుంటిమి. ౯ మీ రెపు డక్కడ నుంటిరి! ౧౦ మే -
మివ్వేళ అక్కడ నుంటిమి.

5 పంచమః పాఠః = ఐదవ పాఠము

ఏకః = ఒకఁడు ప్రాతః = ప్రాద్దున అస్తు = ఉండనీ, కానిమ్ము
అనేకే = చాలమంది సాయం = సందేవేళ ఏధి = ఉండుము
'తి = ఎన్ని, ఎందఱు! న క్తం = రాత్రి అసాని = నేనుండనిమ్ము

౧ తత్ర కతి సంతి? ౨ ఏకః అద్య ప్రాతః తత్రాసీత్
సః తత్రాస్తు ౪ త్వం అద్య సాయం అత్ర ఏధి ౫ సాయం
త్ర అనేకే ఆసన్ ౬ అహం తత్ర అసాని ౭ తే సర్వే
త్వం తత్ర న సంతి ౮ యూయం అద్య నక్తం కుత్రాస్తు?
౯ వయం సర్వే అత్రాస్మ ౧౦ కతి అత్రాసన్?

౧ నీ వేళరాత్రి అక్కడ నుండు. ౨ ఈ వేళప్రాద్దున
క్కడ నెంద యుడిరి? 3 అక్కడ నొకఁ డుండెను. ౪ మీ
క్కడ నుంటిరా? 5 మే మిక్కడ లేము. ౬ చాలమంది అపు

డక్కడ నుండిరి. 2 నే నిక్కడ నుండనిమ్ము. ౩ వాఁ డిప్పు డెక్కడ నున్నాడు? 4 వాఁ డిక్కడ లేడు. ౧౦ నీ వెప్పు డుంటిన్ని?

౬ వ్యవస్థ = పాఠ్య = అక్షర పాఠము.

య = ఎవడు (ఎవరైతే) అన్య = ఇతరుడు స్వ = తాను ప్రభృతి = మొదలుకొని, నుండి. శ్వ = రేపు హ్య = నిన్న సంత = వారుండనిమ్ము. స్త = ఉండుడు. అ సామ = మేముండ నిమ్ము.

౧ నయ్య అద్య ప్రభృతి తత్ర స్థా. ౨ యాయం శ్వ ప్రభృతి అత్ర వ్త్. ౩ హ్య అహం తత్రాసం. ౪ అన్య తత్రాసీత్. ౫ య స్త త్రాసీత్ స అహం. ౬ త్వం కః? ౭ అహం ఏకః. ౮ కదా త్వం తత్రాసీత్. ౯ తే హ్య స్త త్రాసన్. ౧౦ తత్ర స్థా కే ఆసన్ అద్య పాఠ్య ప్రభృతి కే సంతి?

౧ నిన్న నీ వక్కడ లేవా? ౨ నే నక్కడలేను. ౩ మేనుక్కడ నుండనిమ్ము. ౪ వా రిక్కడ నుండనిమ్ము. ౫ మీరీస్తాడు మొదలుకొని యెక్కడ నుంటిరి? ౬ మే మిక్కడ నుంటిమి. ౭ మీ రక్కడ నుంటిరి. ౮ వీ రెక్కడనున్నారు! ౯ వారందఱు నిక్కడ నుండిరి. ౧౦ ఇప్పు డక్కడ నొక్కడ నున్నాడు.

2 స వ్యవస్థ పాఠ్య = ఏడవపాఠము :

యే = ఎవరు (ఎవరైతే) అన్య = ఇతరులు స్వ = తాము కిం = ఏమి అపి = ను, యు, న్ను, హ్య, అన్య, అన్య తత్ర = వా లు స్వాత్ = ఉండును, వలెను, చాలును. (చోట్ల స్వాత్ = ఉండువు, వలెను, చాలుదువు. స్వాత్ = ఉండును, వలెను, చాలుదును.

౧ అన్య-అపి తత్ర సంస్థి. ౨ తే త్రత్రాసన్యా? ౩ కింవా. ౪ అద్య ఏకః అపి తత్ర నాస్తి. ౫ అహం అపి తత్ర స్యాం. ౬ త్వం శ్వః అనేకత్ర స్యాః. ౭ యాయం తత్ర సస్త కిం వా? ౮ హ్య-అత్ర త్వం అపి సానీ. ౯ త్వః ప్రభృతి అహమపి తత్ర స్యాం. ౧౦ తే న్యే తత్ర తదా ఆసన్, ఇదానీం నాసన్.

౧ తామును-అక్కడ లేరు. ౨ నిన్న నక్కడ నెవరున్నారో వా రిప్పుడు లేరు. ౩ ఇవ్వేళ వాఁ డక్కడ లేఁడేమో! ౪ ప్రొద్దున మొదలుకొని నీ నక్కడ నుండవలెను. ౫ మే మివ్వేళ నెక్కడ నుండలేదు. ౬ మీ రివ్వేళ నిక్కడ నున్నారు కారు. ౭ వారు ఎవరో! ౮ అక్కడ-నితరులను చాలమంది యుండిరి. ఏమో నే నెక్కడ నుండవలెనో. ౧౦ వా రందఱు నే డిక్కడ నుండలేదు.

౮. అప్తమః పాతః = ఎనిమిదవ పాఠము
కశ్చిత్ = ఒకా నొకఁడు ఏకత్ర = ఒకచోట
కతిచిత్ = కొందఱు, కొన్ని మా = వద్దు
కించిత్, ఈషత్ = కొంచెము నోచేత్ = రేలయెడల

స్యః = ఉందురు, వలెను, చాలుదురు.

స్యాత్ = మీ రుందురు, వలెను, చాలుదురు.

స్యామ = ఉందుము, వలెను, చాలుదుము.

౧ తత్ర కశ్చిత్ స్యాత్. ౨ నోచేత్ యాయం తత్ర స్యాత్. ౩ కతిచిత్ తత్ర సంస్థి. ౪ వయం అత్ర స్యామ. ౫ తత్ర కించిత్ అపి నాస్తి. ౬ యాయం తత్ర మాస్తి.

౭ కలిచిత్ అత్ర స్మృః. ౮ అత్ర కిం అపి నాస్తి ౮ వతే
కలిచిత్ తత్రనాసన్. ౧౦ వయం కలిచిత్ అత్ర స్మృః.

౧ మీరు కొంద టిక్కడ నుండుడు. ౨ మేము
కొందఱు టిక్కడ నుందుము. ౩ ఇక్కడ నెవరును లేరు.
౪ అక్కడ నిన్న నెవఁ డుండెనో ఇక్కడను వాఁ డుండ
వలెను. ౫ మే మెక్కడ నుండవలెను? ౬ ఏమో వారును
ఇక్కడ నుండవలెను. ౭ మీ రొకచోట నుండుడు. ౮
ఇప్పు డక్కడ నెవరును లేరు. ౯ మీ రిక్కడ రాత్రి అక్కడ
నుండవలెనా? ౧౦ లేనియెడల మే మక్కడ నుందుము.

౯. నవమః పాఠః = తొమ్మిదవ పాఠము

[‘కృ’ ధాతువు.

దేవః = దేవుఁడు కిమర్థం = ఎందుకు? కరోతి = చేయుచున్నాఁడు
జనకః = తిండి ఏన = ఏ కరోషి = చేయుచున్నావు
అగ్రజః = అన్న కిల = అట కరోమి = చేయుచున్నాను

౧ దేవః కుత్రాస్తి? ౨ సః అత్రాస్తి. ౩ అగ్రజః
కిం కరోతి? ౪ కింవా? ౫ త్వం కిం కరోషి? ౬ అహం అత్రా
సం. ౭ యాయం కిమర్థం తత్ర స్థ? ౮ తే ఏవ తత్రాసన్కిల.
౯ యాయం తత్ర కిమర్థం నాస్తి? ౧౦ అహం తక్షేవాస్మి.

౧ దేవుఁ డొకచోట నున్నాఁడు. ౨ వాఁడు చాల
చోట్ల నున్నాఁడు. ౩ మీ రిపు డెక్కడ నుంటిరి? ౪ ఎవఁ డేమి
చేయుచున్నాఁడు? ౫ వా రందఱు నక్కడ నుండవలె. ౬ నీళ్లే

చేయుచున్నావేమి? మేమే ఇక్కడ నుండవలెను. ౧౭వ రిక్కడ లేరు? ౯ నీ విక్కడ లేవట. ౧౦ నీ నిక్కడనే యున్నాను.

౧౦. దశమః పాఠః = పదియవ పాఠము

దేవాః = దేవులు అన్యత్ర = మఱియొక చోట

దేవం = దేవుని తథా = అలాగు

దేవా = దేవులను సర్వత్ర = అన్నిచోట్ల

కుర్వంతి = చేయుచున్నారు

కురుథ = మీరు చేయుచున్నారు

కుర్మి = చేయుచున్నాము

౧ యూయం తత్ర కిం కురుథ? ౨ వయం తత్రాస్మ. ౩ కిమపి నాస్తి. ౪ తే తత్ర కిం కుర్వంతి? ౫ న కించి దపి. ౬ వయం కిం కుర్మ? ౭ దేవాః కుత్రాసన్? ౮ కుత్రాపి నాసన్. ౯ అగ్రజాః కే? ౧౦ తే సర్వేఽపి అగ్రజాః.

౧ ఎవ రేమి చేయుచున్నారు? ౨ వారు మఱొక చోట నున్నారు. ౩ అలాగా! ౪ అయ్యో! మీ రిక్కడ నేమి చేయుచున్నారు? ౫ ఏమియును లేదు. ౬ కొందఱు ఇక్కడ లేరు. ౭ ఎందఱు లేరు? ౮ మే మందఱమును ఇక్కడనే యున్నాము. ౯ వీ రందఱును దేవులట. ౧౦ మే మందఱ మేమియును చేయుట లేదు.

౧౧. ఏకాదశః పాఠః = పదునొకండవపాఠము

బాలకః = పిల్లవాడు. ఇవ = వలె. స్నానం = స్నానము, ను బ్రాహ్మణః = బ్రాహ్మణుడు. ఖలు = కదా. స్నానాని = స్నానములు, లను అనుజః = తముడు. అహో = ఔరభోజనం = భోజనము, ను

౧ సర్వే. (బ్రాహ్మణాస్త్ర) భోజనం కుర్వంతి. ౨ వయం అత్ర భోజనం కుర్మః. ౩ యూయం కుత్ర స్నానం కురుథ? ౪ సర్వే బాలకాః తత్ర న సంతి. ౫ అత్ర ఏకః అపి భోజనం న కరోతి. ౬ సః బాలకః ఇవాస్తి. ౭ ఏతే స్నానం కుర్వంతి ఖిలు. ౮ న కుర్వంతి. ౯ కిమర్థం? ౧౦ తే బాలకాః ఇవ సంతి.

౧ బ్రాహ్మణు లందఱు నెక్కడ నుండిరి? ౨ వారు స్నానము చేయుచున్నారు. ౩ ఇత్యేళ నెక్కడ నేమి? ౪ ఏమి యను లేదు. ౫ కొందఱు పిల్లలు అక్కడ భోజనములను చేయుచున్నారు. ౬ మే మందఱము ఇక్కడ స్నానములను చేయుచున్నాము. ౭ ఎందఱు పిల్ల లిక్కడ నున్నారు? ౮ పిల్లలందఱును ఇక్కడనే యున్నారట. ౯ మీరు స్నానము చేయుట లేదేమి? ౧౦ మీరు పిల్లలవలె నక్కడ నెందుకు భోజనములను చేయుచున్నారు? బోరా!

౧౨ ద్వాదశః పాఠః = పండ్రెండవపాఠము

పాకః = వంట కథం = ఎట్లు? అకరోత్ = చేసెను
నమస్కారః = నమస్కారము ఏవం = ఇట్లు అకరోః = చేసితివి
వ్యాపారః = వ్యాపారము ఇత్థం = ఇట్లు అకరవం = చేసితిని

౧ బ్రాహ్మణః స్నానం అకరోత్. ౨ అహం పాకం కరోమి. ౩ త్వం స్నానం అకరోః. ౪ బాలకాః నమస్కారం కుర్వంతి. ౫ అహం నమస్కారా అకరవం. ౬ కే వ్యాపారం కుర్వంతి? ౭ త్వం ఏకం వ్యాపారం అకరోః ఖిలు? ౮ త్వం కథం స్నానం అకరోః? ౯ ఇత్థం అకరవం. ౧౦ అహో. యూయం అద్యైవ స్నానం కురుథ కిం?

౧ మేము నమస్కారములను చేయుట లేదు. ౨ నీవు నమస్కారములను చేసినావా? ౩ పిల్ల లట్లు నమస్కారము లను చేయుచున్నారేమి? ౪ ఏమో వారు పిల్లలుకదా. * మీరు పిల్లలు కారా? ౬ మేమును పిల్లలమే. ౭ రేవు నంట యెట్లు? ౮ దేవుడే యున్నాడు. ౯ ఈ రాత్రి భోజన మెట్లు? ౧౦ నేను ప్రొద్దుననే భోజనము చేసితిని.

౧౩. త్రయోదశః పాతః = పదుమూడవపాతము

ప్రయాణం = పయనము - ను దివా = పగలు
దౌష్ట్యం = అల్లరి - ని తథాపి = అయినప్పటికి
భిక్షుటనా = భిక్షుటనము - ను సర్వథా = బట్తుగా
అకుర్వన్ = చేసిరి. అకురుత = చేసితిరి. అకుర్మ = చేసితిమి.

౧ త్వం హ్యః న క్తం కుత్ర ప్రయాణ ముకరో?
౨ బాలకాః దౌష్ట్యం కుర్వంతి. ౩ తే కుత్రాపి నాన౯
౪ తథాపి ఏతే పాకం అకుర్వ౯. ౫ బ్రాహ్మణాః భిక్షుటనం
కుర్వంతి. ౬ అద్య పాకః కథ మస్తి? ౭ అద్య వ్యాపారం
వయ మేవ అకుర్మ. ౮ తథాపి తే కేఽపి అత్ర న సంతి.
౯ అద్య ఓవా సర్వథా త్వం అత్ర నాసీ. ౧౦ అద్య
పాకం యాయ మేవ అకురుత కిం?

౧ నే నెక్కడికిని పయనము చేయలేదు, ౨ మీరేనా వంటను చేసినది? ౩ మేము కాము, ఎవరో చేసినారు. ౪ ఇతరులు బ్రాహ్మణులున్నారు. ౫ వా రెవరు? ౬ ఏదే. ౭ నిన్న పిల్లలు అల్లరి చేసిరి. ౮ నీవు భిక్షుటనమును చేసితివా? ౯ నీ విట్లుండుము. ౧౦ నేను నమస్కారమును చేయుచున్నాను.

౧౪ చతుర్దశః పాతః = పదునాల్గవపాతము.

శాకం = కూర-ను

ప్రథమం = మొదట

తటాకః = చెఱువు

అనంతరం = పిమ్మట

తటాకే = చెఱువునందు-లో.

అనేకథా = పలువిధములుగా

౧౪
 ౧౫
 ౧౬

{ కరోతు = చేయుఁగాక, చేయనిమ్ము
 కురు = చేయుము
 కరవాణి = చేయుదును, గాక, చేయనిమ్ము

౧ తటాకః అత్రాస్తి కిం ? ౨ తటాకే ప్రథమం స్నానం కురు. ౩ పాకం అహం కరవాణి. ౪ అగ్రజః శాకాని కరోతు. ౫ యాయం స్నానం అకురుత ఖలు ? ౬ వయం భోజన మపి అకుర్మ. ౭ తే ఇదానీం తటాకే స్నానం కుర్వంతి. ౮ బత్త! తే తటాకే న సంతి. ౯ బాలకా స్తటాకే దౌష్ట్యం కుర్వంతి. ౧౦ తథావా, అత్ర కించిత్ ఏధి.

౧ నీ వల్లరి చేయవద్దు. ౨ నే నల్లరిచేయుచున్నానా? ౩ అక్కడ పిల్లలు చేయుచున్నారు. ౪ వీరు చెఱువులో స్నానము చేయుచున్నారు. ౫ మొదట నేను కూర చేసినాను. ౬ తరువాతి వారు వంట చేసినారు. ౭ కూర నెవరు చేసిరి ? ౮ కొందఱు బ్రాహ్మణులు, ౯ వారు పలువిధములుగా జేసిరి. ౧౦ రేపు నీవును ఆలాగు చేయనలెచు.

౧౫ పంచదశః పాతః = పదునేనవపాతము

యుష్మత్ = మీ, మీనల్ల

కింతు = కాని

అస్మత్ = మా, మావల్ల

తర్హి; చేత్ = అయితే

గృహం = ఇల్లు, ఇంటిని

తూష్ణి = ఊరక

కుర్వంతు = చేయుదురుగాక

కురుత = చేయుడు

కరవామ = చేయుదుముగాక చేయనీయుడు

౧ తత్ర కిమర్థం ఆసీ? ౨ అహం తూష్ణీం ఆసం.
 ౩ తస్మిన్ త్వం పాకం కురు. ౪ నోచేత్ వయం కరవామ.
 ౫ చేత్కిం? ౬ అస్మద్భృహే శాకాని న సంతి. ౭ తే కుత్ర
 సంతి వా ఖిలు? ౮ తే యుష్మద్భృహే భోజనం కుర్వంతి.
 ౯ కుర్వంతి చే త్కుర్వంతు. ౧౦ యాయం తూష్ణీం స్త.

౧ మీ యింట్లో నెవ రున్నారు? ౨ మా యింట్లో
 అందఱు పిల్లలు స్నానము చేయుచున్నారు. ౩ వారు వంట
 చేయుదురుగాక. ౪ నేను వంట చేసినాను. ౫ అయ్యో
 మీ రక్కడ నూరకయే గుంటిరా? ౬ కొంచెము వంట
 చేయుడు. ౭ నేను మొదట పలువిధములుగాఁ జేసినాను.
 ౮ కాని వారు మా యింట్లో లేరు. ౯ మీ రిప్పుడు స్నానము
 చేయుదుడు. ౧౦ మొదట మేము స్నానము చేయనీయుడు.

౧౬. షోడశః పాతః = పదునాఱవపాఠము

కలశః = చెంబు

అలం = చాలును

మంచః = మంచము

సమ్యక్ = బాగుగా

జలం = నీరు. నీటిని

ఝటితి = శీఘ్రం = త్వరగా

వి ధ్యా ద్య ర్థ క ము.

కుర్యాత్ = చేయును,

వలెను-చాలును

కుర్యాః = చేయుదువు,

వలెను-చాలుదువు

కుర్యాం = చేయుదును,

వలెను-చాలుదును

౧ బాలకాః మంచే ఆసన్. ౨ కలశే జలం అస్తి వా?
 ౩ జలం సమ్యక్ నాస్తి. ౪ ఏవః అస్మద్ మంచః.
 ౫ యుష్మత్కలశాః కుత్ర సంతి? ౬ యూయం పాకం
 ధృటిత్తి క్షురుత. ౭ అద్య శాకం కః కుర్యాత్? ౮-త్వం
 శాకం కుర్యాః, అహం పాకం కుర్యాం. ౯ త్వం ఏకః ఏవ
 శాకం కుర్యాః కిం? ౧౦ అహం ఏకోఽపి పాకం శాకమపి
 సమ్యగేవ కుర్యాం.

౧ చాలుఁగాని మీరు త్వరగా స్నానము చేయుఁడు
 ౨ మీరు చెఱువులో స్నానము చేయవద్దు. ౩ మా యింట్లో
 నీరున్నది; అక్కడ స్నానము చేయుఁడు. ౪ మీయి
 ల్లక్కడ నున్నది? ౫ మాయిి డ్లక్కడ నున్నవి. ౬ నీవు
 త్వరగా భోజనము చేయవలెను. ౭ నే నిపుడు చేయును. ౮
 తర్జునాత చేయుదువు. ౯ అక్కడ నెందఱు పిల్లలు భోజనము
 చేసిరి? ౧౦ అక్కడ నొక్కఁడును భోజనము చేయలేదు.

౧౭. సప్తదశః పాఠః = పదునేడవపాఠము

అన్నం = అన్నము

పురా = మునుపు

ఘృతం = నెయ్యి

చిరం = చాలకాలము

ఆలస్యం = జాగు

అర్థం = కోసము

కుర్యుః = చేయుదురు, వలెను-చాలుదురు

కుర్యాత్ = మీరు చేయుదురు, వలెను-చాలుదురు

కుర్యామః = చేయుదుము, వలెను-చాలుదుము

౧ అదృశ్య పాకం కే కురుయ్యః? ౨ గృహే ఘృతం, నాస్తి.
 ౩ తటాకే జలం నాస్తి. ౪ ఆలస్యం కరోషి కిం? ౫ త్వం
 తత్ర చిరం ఆసీః. కిమర్థం? ౬ అస్తద్ధృగజార్థం అహం
 తత్రాసః. ౭ దేవః పురా ప్రథమం జలం లికరోత్. ౮
 నయం పాకం సమ్యక్ కుర్యామః. ౯ ఘృతం నాస్తిచేత్
 శాకం కథం కుర్యాం? ౧౦ అస్తద్ధృహే యష్మద్ జనకః
 తూష్ణమేవ ఆలస్యం కరోతి; త్వమపి అత్రాసి కిం? శీఘ్రం
 స్నానం కురు.

౧ ఇశ్వేశ శంఖ, నెనరు చేయుదురో! ౨ మీకోసము
 నేనే చేయవలెను ౩ లేకపోకే ఎవఁడు చేయును? ౪ మీయబ్బ.
 ౫ ఇశ్వేశ వా రందఱు మీయింట్లో నున్నా రేమి? ౬ ఏమి
 యును లేదు; అట్లు కానిమ్ము. ౭ మీ పిల్లలు మా యింట్లో
 అన్నముకోస మున్నారు ౮ ఆలాగా, మీరు కొంచె మిక్కడ
 నుండుఁడు, ౯ మీరు మంచమునం దున్నారా? ౧౦ ఊరకుండు.

౧౮. అష్టాదశః పాతః = పదునెనిమిదవపాతము
 తన = నీయొక్క, కు-నీది పునర్ = మరల
 మమ = నామొక్క, కు - నాది బహిర్ = వెలుపల
 తత్ = అది, ఆ-వారి అంతర్ = లోపల.

భవిష్యత్కాలము

కరిష్యతి = చేయఁగలఁడు (చేస్తాడు)

కరిష్యసి = చేయఁగలవు (చేస్తావు)

కరిష్యామి = చేయఁగలను (చేస్తాను)

౧ తవ జనకః అద్య కిం కరోతి? ౨ మమ జనకః గృహే నాస్తి. ౩ శ్వః పాకం కః కరిష్యతి? ౪ మమ అనుజః కరిష్యతి. ౫ తత్ గృహం మమ. ౬ త్వం యతితి స్నానం కరిష్యసి కిం? ౭ యుష్మద్గృహం అంత రస్తి; అస్మద్గృహం బహి రస్తి, ౮ నః పునః స్నానం కరిష్యతి కిల, ౯ అహ మపి కరిష్యామి శాకం పాకమపి.

౧ మీయిల్లెక్కడ నుండెను? ౨ నాయెక్క యిల్లు మునుపును అక్కడనే యుండెను. ౩ ఇపు డిక్కడ నున్నది. ౪ వారు వంట నెపుడు చేయఁగలరు? (చేస్తారు?) ౫ నీవు రేపు నా కొకమంచమును చేయుము. ౬ ఇపుడు నీవు మరల నెందుకు స్నానము చేసినావు? ౭ వంటను అక్కడ చేయు చున్నారు; ఆలస్యము చేయవద్దు. ౮ నీవు వంట నిపుడు చేయవా యేమి? ౯ మా యింటిలో నీరు లేదు గాన చెఱువులో స్నానము చేయుము. ౧౦ మీఁజిల్ల లింటిలో నున్నారో, లేదో;

౧౯. ఏకోనవింశః పాతః = పందొమ్మిదవపాతము
కిం=ఏ-ఏది-ఏమి? ను=ఏ కరిష్యంతి=చేయఁగలరు
ఏతత్=ఈ-ఇది భోః=అయ్యా, కరిష్యథ-మీరు చేయఁ
[అంజి. [గలరు.
కస్య=ఎవనియెక్క? హే=ఓ. కరిష్యామః=చేయఁగలము
౧ కిం తత్? ౨ తత్ మమ గృహం. ౩ తత్ కిం? ౪ తత్ జలం. ౫ ఏతత్ కస్య గృహం ౬ ఏతత్ యుష్మద్గృహం ౭ తే తటాకజలే స్నానం కరిష్యంతి భోః. ౮ యుష్మద్గృహే ఘృతం అస్తిను? ౯ నాస్తి భోః ౧౦ తే కదాస్నానం కరిష్యంతి, కదా పాకం కరిష్యంతి?

౧ మేము రేపు వంటను చేయఁగలము. ౨ వీ రిప్పుడు చేయఁగలరు. ౩ మీ రెప్పుడు చేయఁగలరు? ౪ మేము చేయనే చేయము. ౫ మీ రెందుకు చేయరు? ౬ మా యింట్లో నన్నమున్నది. ౭ మా పిల్లవాఁడు మీ యింట్లోనేమి చేయుచున్నాఁడయ్యా? ౮ స్నానము చేయుచున్నాఁడేమో! ౯ త్వరగా స్నానము చేయునుగాక. ౧౦ వాఁడు దబ్బున చేయనియెడల నే నేమి చేయఁగలనయ్యా?

౨౦. వింశః పాతః = ఇరువదవపాతము.

ఫలం = పండు-ను తావత్పర్యంతం = అంతవఱకు
తస్య = వానిది-కి-యొక్క ఏతావత్పర్యంతం = ఇంతవఱకు
ఏతస్య = వీనిది-కి-యొక్క కియత్పర్యంతం = ఎంతవఱకు?

‘ఘాద్’ = తినుట. వర్తమానకాలము.

ప్ర. ఖాదతి - ఖాదంతి

మ. ఖాదసి - ఖాదథ

ఉ. ఖాదామి-ఖాదామః

౧ తస్య జనకః ఏతావత్పర్యంతం కుత్రాసీత్? ౨ అస్మద్గృహే ఆసీత్. ౩ తత్ర కిం కరోతి? ౪ తత్ర ఫలం ఖాదతి. ౫ తే కియత్పర్యంతం పాకం కుర్యంతి? ౬ ఏతస్య గృహం కుత్రాస్తి? ౭ యూయం ఇదాసీం కిం కురుథ? ౮ వయం పలాని ఖాదామః. ౯ బాలకాః అన్నం ఖాదంతి. ౧౦ త్వం తస్య గృహే కిం ఖాదసి?

౧ ఈపం డెవనిది? ౨ ఇది నాది. (నాయొక్క) ౩ నీ చెంబులో నీ రున్నదా? ౪ నాచెంబే ఇక్కడ లేదు. ౫ ఐతే

మీ రన్నమును త్వరగా తినుచున్నారేమి? ౬ మాయింట్లో నెవరును లేరు. ౭ నేను మీకోసము వంటను చేసినాను. ౮ వీరెందు కిక్కడ నన్నమును తినుచున్నారు? ౯ వా రింట్లో లేరట. ౧౦ అందుకోసము నే నిక్కడ తినుచున్నాను.

౨౧. ఏకవింశః పాతః = ఇరువదియొకటవపాతము.

యుష్మాకం = మీకు మీయొక్క-మీది యథా = ఎట్లు
అస్మాకం = మాకు-మాయొక్క-మాది రే, అరే = అరే
తేషాం = వారికి-వారియొక్క-వారిది వృథా = వ్యర్థముగా

చూ త కా ల ము.

ప్ర. అఖాదత్ - అఖాద

మ. అఖాదః - అఖాదత

ఉ. అఖాదం - అఖాదామ

౧ యుష్మాకం గృహే అద్యవయం అన్నం అఖాదామ.
౨ అస్మాకం అత్ర గృహ మేవ నాస్తి. ౩ సః యథా
అఖాదత్, త్వం అపి తథా అఖాదః. ౪ యూయం తత్ర
వృథా కిమర్థ మాస్త? ౫ వయం తత్ర వృథా నాస్మ. ౬
కింతుతేషాం గృహే స్నానం కుర్మః. ౭ రే బాలక! త్వం వృథా
మా ఏధి. ౮ యుష్మద్గృహే పాకః కియత్పర్యంతం ఆసీత్? ౯
శాక మకుర్వత్, అన్నం కుర్వంతి. ౧౦ తే శీఘ్ర మఖాదత్.

౧ వారు లోపల నున్నారా, వెలుపల నున్నారా?
౨ వారు మా యింట్లో నింతవఱ కుండిరి. ౩ మే మిప్పుడే పం
డ్లను దిన్నాము. ౪ మీకోసము వా రిక్కడ నున్నారు. ౫ నీ
వివేళ సాయంకాల మేమి తింటివి? ౬ నేను వారియొక్క-చెంబు

నందు కూరను చేసితిని. ౨ ఇంతవఱకు నెక్కడ నున్నావురా? ౩ మీ యింట్లోనే యుంటినిగా. ౪ అలాగా! వా రెవరు? ౫ నిన్న ప్రాద్దున మీయింట్లో నెవరు స్నానము చేసినారో వారే వీరు.

౨౨ ద్వావింశః పాఠః= ఇరువదిరెండవపాఠము

ఏతేషాం= ఏరి-యొక్క-కి ఆరాక= దూరముగా దగ్గఱగా
కేషాం= ఎవరి-యొక్క-కి? సకృత్= ఒకమాఱు
అంజనం= కాటుక-ను కృత్వా= చేసి

భవిష్యత్కాలము.

ప్ర. భాదిష్యతి-భాదిష్యంతి

మ. భాదిష్యసి-భాదిష్యథ

ఉ. భాదిష్యామి-భాదిష్యామః

౧ వయం భోజనం కృత్వా ఫలం భాదిష్యామః. ౨ త్వం ఆలస్యం మా కురు. ౩ యితి స్నానం కృత్వా భోజనం కురు. ౪ అస్మద్భూషే ఫలాని న సంతి. ౫ యష్మద్భూషే అన్నం అస్తి చేత్ భోజనం కురుత, ౬ నోచేత్ తూష్టిం స్త్. ౭ హేబ్రాహ్మణా! కిమర్థం భిక్షాటనం కరిష్యథ? ౮ అరే బాలక! అస్మద్భూషే ఫలాని సంతి; భాదిష్యసి కిం? ౯ కం ఫల మస్తి? ౧౦ తవ కిమర్థం, అహం భాదిష్యామి. ౧౧ అంజనం కుత్రాస్తి?

౧ కాని మా తండ్రి యేపండు తివరగలడు? ౨ మీ రీపండును తినరా? ౩ మే మీ పతిడును తినము. ౪ మీ యింట్లో పండ్లున్నవా? ౫ వీరి యింట్లో పండ్లులేవు. ౬ ఎవరి అన్నము లేదు? నాకు లేదు, ౭ ఎందుకు లేదు? ౮ ఈ శేఖ

4395

హా తమ్ముడు వంటను చేయలేదు. ౯ అయ్యో మా యింట్లో నున్నదిగాని త్వరగా స్నానముచేసి తినెదవా? ౧౦ అలాగే తినెదనుగాని యెక్కడ నున్నది? ౧౧ మాయింట్లో కాటుక లేదు.

—౨౩. త్రయోవింశః పాతః = ఇరువదిమూడవపాతము
బాలకస్య = పిల్లనిది-యొక్క-కీ కుతః = ఎందువల్ల?
బాలకానాం = పిల్లలది-యొక్క-కు తతః = అందువల్ల
దంతః = పల్లు అతః = ఇందువల్ల

ప్రార్థనాద్యర్థకము

ప్ర. ఖాదతు - ఖాదంతు

మ. ఖాద - ఖాదత

ఉ. ఖాదాని - ఖాదామ

౧ బాలకస్య దంతాః నాసన్. ౨ ఏతే జాలకాః
అన్నం ఖాదంతు. ౩ త్వమపి ఝటితి స్నానం కృత్వాన్నం
ఖాద. ౪ అద్య మమాన్నం మాస్తు. ౫ తర్హి కిం ఖాదిష్యసి?
౬ ఫలాని ఖాదిష్యామి. ౭ యుష్మద్భ్రహ్మ ఫలాని సంతి వా?
౮ ఆనేకఫలాని సంతి. ౯ బాలకస్య జనకః భోజనం అక
రోద్వా, న వా? ౧౦ సః ఇదానీం అస్మద్భ్రహ్మ ఆరాత్
దేవస్య నమస్కారాత్ కరోతి.

౧ నాకు పండ్లు లేవు. ౨ అందువల్లనే పండ్లను తినను
౩ ఆయిం డైవరివి? ౪ ఆయిండ్లు మాజే. ౫ మాయిండ్లు దగ్గర
గానేఉన్నవి. ౬ ఆమంచమం దెవరున్నారు? ౭ ఆపిల్లవానియొక్క
అన్న. ౮ ఈ పండును వాడు తిననిమ్ము. ౯ ఆ పండును
మీరు తినుడు. ౧౦ లేకపోతే ఆపండ్లను మేము తిందుముగాక!

౨౪. చతుర్వింశః పాఠః = ఇరువదినాలుగవపాఠము
 పర్వతేషు = కొండలయందు శనైః = మెల్లగా
 గ్రామః = ఊరు నీచైః = తగ్గుగా
 అంగణం = ముంగిలి-ని ఉచ్చైః = ఎత్తుగా

వి ధ్యా ద్య ర్థ క ము.

ప్ర. ఖదేత్ - ఖదేయుః

మ. ఖదేః - ఖదేత

ఉ. ఖదేయం - ఖదేమ

౧ బాలకాః అంగణే అన్నం ఖదంతి. ౨ అహం
 ఇదానీ మేవ శనైః స్నానం కుర్యామ్. ౩ హేబ్రాహ్మణాః
 శనైః శనైః ఖదత. ౪ శీఘ్రం మాఖదత. ౫ అస్మాకం
 బాలకాః దౌష్ట్యం కుర్వంతి. ౬ యుష్మత్క్రామతటాకే జలం
 గమ్యగన్తి. ౭ తత్ర సర్వదాపి తదైవ సాశీత్. ౮ అస్మాకం
 మంచః ఉచ్చైః అస్తిరే. ౯ కించిత్ నీచైః కరిష్యాసి కిం?
 ౧౦ తదైవ కరిష్యామి; తవ మంచః కుత్రాస్తి?

౧ వా రందఱును ఇవ్వేళ మాయింట్లో భోజనము
 చేయవలెను. ౨ రేపు మేము మరల మాయింట్లో భోజనము
 చేయఁగలము. ౩ అపుడు వా రెవరును ఇక్కడ లేరు. ౪
 అందువల్ల నే మాయన్న మాయింట్లో స్నానము చేసినాఁడు.
 ౫ ఇపుడు మాయింట్లో నెవరెవ రు న్నార య్యా? ౬
 మీయూరిలో చెఱువున్నదా? ౭ ఉన్నదిగాని ఇపుడు నీరు
 లేదు. ౮ మాయూరిలో కొండలుకూడ నున్నవి. ౯
 మీయూరిలో మాతండ్రి లేఁడా? ౧౦ ఎందుకు లేఁడు?
 అక్కడనే యున్నాఁడుగదా?

౨౫. పంచవింశః పాఠః=ఇరువదియైదవపాఠము.
 కూపః = బావి ఖాదిత్వా=తిని
 రామరం=ఇంగువ ఖాదితుం=తినిన, తినుటకు
 లవణం=ఉప్పు, ఉప్పుగా, ఉప్పుని కర్తుం=చేయు, చేయుటకు
 'గమ్' = వెళ్ళుట. 'నీ' = తీసికొని వెళ్ళుట. 'ఆగమ్' వచ్చుట
 గచ్చతి నయతి ఆగచ్చతి

౧ బాలకః అస్తద్దృష్టే అన్నం ఖాదిత్వా గృహం ఆగ
 చ్చత్. ౨ అహం కూపస్య ఆరాత్ స్నానం కర్తుం ఆగ
 చ్చం. ౩ త్వం కుత్ర ఖాదితుం గచ్చసి? ౪ కుత్రాపి న
 గచ్ఛామి. ౫ అరే యుష్మద్దృష్టే లవణ మస్తిరే? ౬ లవణం
 కించిదస్తి. రామతం సర్వథా నాస్తి. ౭ తర్హి శాకం కథం
 కరిష్యసి? ౮ శాకే లవణం కిమర్థం రే? ౯ లవణం నాస్తి
 చేత్ శాకం సమ్యక్ న. స్యాత్. ౧౦ అతః త్వం స్నానం
 కృత్వా శీఘ్రం భోజనం కురు.

౧ నీవు మీతిండిని ఎక్కడికి దీసికొని వెళ్ళుచున్నావు?
 ౨ నేను మాతమ్ముని మీయింటికి దీసికొని వెళ్ళుచున్నాను
 ౩ అక్కడి కెందుకు? ౪ భోజనమును చేయుటకు. ౫ అక్కడ
 నన్నమును తిని యిక్కడ నుండుము ౬. మీతమ్ముడెక్కడ
 నున్నాడు? ౭ వాడు మీయింటిలో బావిలో స్నానము
 చేయుచున్నాడు. ౮ మీ బావిలో నీరున్నదిరా? ౯ కొంచె
 మున్నదిగాని బాగుగా లేదు. ౧౦ అయితే అక్కడ నెట్లు
 స్నానము చేయుచున్నాడు?

౨౬. షడ్వింశః పాఠః=ఇరువదియైదవపాఠము.
 చోష్యం=పులుసు చుక్రం=చింతపండు గత్వా=వెళ్ళి
 సూపం=పప్పు నీత్వా=తీసికొని వెళ్ళి ఆగత్య=వచ్చి

గమిష్యతి = వెళ్ళగలడు

సేష్యతి = తీసికొనవెళ్ళగలడు

ఆనయతి = తీసికొనవచ్చుచున్నాడు

౧ చోష్యే లవణం నాలం. ౨ సూపం సమ్యగ్ గస్తే.
 ౩ గృహే చుక్ర మస్తి కిం? ౪ త్వం తత్ర గత్వా కించిత్
 చుక్ర మానయ. ౫ రామః ఆనయతు; అహం రామతో
 ఆనేష్యామి. ౬ యాయం అస్మద్గృహం ఆగమిష్యథ కిం?
 ౭ తథై వాగమిష్యామః త్వం శీఘ్రం గచ్ఛ. ౮ తే ప్రత్యేషి
 అస్మద్గృహే భోజనార్థ మాగమిష్యంతి, సూపమపినాస్తి,
 కథం కరిష్యంతివా?

౧ నీవు వంటను చేయుము. ౨ నేను నీరు తేగలను.
 ౩ తరువాత నీ రంధణును స్నానముచేసి భోజనము చేయఁ
 గలరు. ౪ మీరు వెళ్ళి మా తండ్రిని తీసికొనిరండు. ౫ నే
 నిక్కడనే యుందును. ౬ మీరిక్కడనాలస్యము చేయకుండు.
 ౭ త్వరగా రండు. ౮ నీవు మా అన్నను తీసికొనిరమ్ము. ౯
 పిల్లలను త్వరగా తీసికొనిపోండు. ౧౦ అలాగే తీసికొని
 రాగలను.

౨౨. సప్తవింశః పాతః = ఇరువదియేడవపాఠము.

తక్రం = మజ్జగ	గంతుం = వెళ్ళుటకు, వెళ్ళు
క్షీరం = పాలు	నేతుం = తీసికొని వెళ్ళుటకు, తీసి
పానీయం = మంచినీరు	ఆనీయం = తెచ్చి క్రొని వెళ్ళు
పదతి = చెప్పుచున్నాడు	
ఆహ్వాయతి = పిల్చుచున్నాడు	
ఆహ్వాన్యతి = పిలువగలడు	

౧ అద్యక్షీరం సమ్యగస్తి. ౨ త్వం గత్వాక్షీర మానీయ
క్షీరాన్నం కురు. ౩ వయం సర్వే పానీయ మానేష్యామః
తక్ర మానేతుం కః అగచ్ఛత్? ౪ తే బాలకాః ఘృతార్థ
మగచ్ఛన్. ౬ గృహే కించిదపి లవణం నాస్తి. ౭ యాయం
మమ జనకం ఆనయత- ౮ యుష్మక్ కూపే జలం లవణం
అస్తి. ౯ త్వం స్నానం కృత్వా శీఘ్ర మాగచ్ఛ. ౧౦
యాయం మమానుజం ఝటితి భోజనార్థం వదత; వయం
గత్వా తతైవ పదిష్యామః.

౧ వాఙ్మకాదనున్నచో పిలువుఁడు. ౨ మాతండ్రి
యెచట నుండెనో కొంచెము చెప్పుఁడు. ౩ మన యింటిలో
మజ్జిగ తెచ్చుట కెవరు వెళ్ళిరి? ౪ మనమే వెళ్ళవలెను. ౬
మీరు అంతవఱకు ఎక్కడికిని వెళ్ళకుఁడు. ౬ మే మెక్కడికిని
వెళ్ళము. ౭ ఇచ్చటనే యున్నాముగా. ౮ అచ్చట బావి
యున్నదిగాని మెల్లగా వెళ్లుఁడు. ౯ పిల్లలను అన్నము
తీసుటకు పిలువుఁడు; ౧౦ ఇచట పిల్ల కాయలు లేరు; వారెచట
నువ్వారో నీజే వెళ్లి తీసికొనిరమ్ము.

౨౮. అష్టావింశః పాఠః = ఇరువదియెనిమిదవపాఠము
త్వాం = నిన్ను వదితుం = చెప్పక, చెప్పుటకు
మాం = నన్ను ఉదిత్వా = చెప్పి
యుష్మాక్ = మిమ్మును ఆహ్వాతుం = పిలువన, పిలుపుటకు

వృచ్చతి = అడుగుచున్నాఁడు

ప్రత్యతి = అడుగఁగలఁడు

పిబతి = త్రాగుచున్నాఁడు

౧ మమాగ్రజః త్వా మాహ్వయతి; శీఘ్ర మాగచ్ఛ.
౨ అత్ర బాలకాః స సంతి; త్వమేవ ఉదిత్వా ఆగచ్ఛ. ౩ జనకః

కుత్రాస్తి నా అనుజం. పృచ్ఛ. ౪ బాలకాః క్షీరం సర్వం
అపిబన్. ౫ ఇదానీం యుష్మాన్ కః ప్రక్ష్యతి? ౬ మాం కే
అపృచ్ఛ? ౭ అరే శ్రీమం క్షీరం పిబరే. ౮ ఏషః త్వం
ఆహోతు మాగచ్ఛక్. ౯ త్వం అస్మద్భూతే భోజనార్థ
మాగమిష్యసివా? ౧౦ అహం నాగమిష్యామికింతు మమానుజ
మాహ్వయ; సః ఆగమిష్యతి.

౧ నా అన్నం పిల్చుటకు ఎవరు వెళ్ళినారు? ౨ ఎవరును
వెళ్ళనిచో మీరే వెళ్ళుడు. ౩ పిమ్మట నేనును అక్కడికి
రాగలను. ౪ వారిపుడు భోజనమునకు వత్తురో రాకో;
అడుగుము. ౫ మీరే అడుగుడు. ౬ మీరూరకుండుడు;
వారే వచ్చెదరు. ౭ మిమ్ము నెవరు భోజనమునకు పిల్చి
నారు? ౮ మీఅన్నం పిల్చినాడుగా. ౯ మా అన్నం ఊరి
లోనే లేదే; ఎట్లు పిలిచెను? ౧౦ వాడివేళ వచ్చినాడని
మాయుడు మాయురిటిలో చెప్పినాడు.

౨౯. ఏకానత్రింశః పాతకః ఛేరునదితోమ్మిదవపాతము.
అస్మాత్ = మమ్మును ఆహూయ = పిలిచి
వృతౌత్ = చెట్టుచుండి, వల్లకంటె పాతుం = త్రాగక-త్రాగు
వృక్షభ్యః = చెట్లనుండి, వల్లకొరకు. పృష్ట్య = అడిగి బ్రతు
పాస్యతి = త్రాగగలడు
పతతి = పడుచున్నాడు
చరతి = నడచుచున్నాడు

౧ కిమి కే క్షీరం పాస్యసి కిం? ౨ బాలకః వృతౌత్
అపతత్. ౩ త్వం తత్ర మాగచ్ఛ. ౪ తే బాలకాః దౌష్ట్యం
కరిష్యంతి. ౫ బ్రాహ్మణాః స్నానంకృత్వా తటాకాత ఆగచ్ఛంతి.
౬ అనంతరం భోజనం కరిష్యంతి. ౭ అహమసి స్నానార్థం

గచ్ఛామి. ౮ భోజనార్థం ఆలస్యం మాకురుత. ౯ తన జనకః ఏతావత్సర్వంతం గ్రామాత్ నాగచ్ఛత్. ౧౦ శ్వః ఆగమిష్యతి కింవాః తవానుజం వ్రక్ష్యసిచేత్ సః వదిష్యతి.

౧ ఆకిల్లవానిని పాలు త్రాగుటకు పిలుపుము. ౨ అక్కడ నామంచ మున్నదిగాని ఇట్లు తీసికొనిరమ్ము. ౩ నేను తీసికొని రాజాలను. ౪ మీరమ్ముడు తీసికొని రానిమ్ము. ౫ నీవు :ల్లవానిని అడిగి అక్కడకు వెళ్లుము. ౬ ఆకిల్ల లల్లరి చేయుచున్నారు. ౭ మాయొక్క పండ్ల నెవరు తిన్నారు? ౮ మీరే తిన్నారుగా. ౯ అయ్యో చెట్లచుండి పండ్లు పడ్డవి. ౧౦ మీ ఛెబులో కొంచెము పాలున్నచో నేను త్రాగెదను.

3౦ త్రింశః పాతః=ముప్పదవపాతము.

మయా=నాచేత, నాతో ఇతఃపూర్వం=ఇంతదాక, ఇంతకు అస్తాభిః=మాచేత, మాతో ఇతఃపరం=ఇతమీద[ముందు ర్పయా=నిచేత నీతో ఇతి=అని

పశ్యతి = చూచుచున్నాడు

ద్రక్ష్యతి = చూడఁగలడు

దర్శయతి=చూపించుచున్నాడు

౧ యూయం మయా ఆగచ్ఛత్. ౨ నృషే ఫలాని నసంతి. ౩ సర్వాణి ఫలాని అపతన్. ౪ తత్ర గోవిందః అస్తి కింవా? పశ్య. ౫ మమ మంచం దర్శయ. ౬ తవ జనకః శ్వః అస్తాభిః ఆగమిష్యతి. ౭ పాతః కథ మస్తినా ద్రక్ష్యసి కిం? ౮ ట్టితి పాతం కురుత. ఇతి వన. ౯ ఏతత్ క్షీరం పాతం సమక్య నాస్తి. ౧౦ ఏతత్ క్షీరే లవణం అపత్తి.

౧ ఈపిల్లవానియొక్క యింటిని నాకుఁ జూపుము. ౨ వాఁడు మీయింటికి వెళ్ళినా డెందుకు? ౩ కొంచెము దూరముగా పోము. ౪ నిన్న మా మంచమును మీయింటిగోనేను చూచినాను. ౫ కాని మాతో వత్తువా? ౬ నేను వచ్చు నెడల నిచట మీయింటి నెవరు చూతురు? ౭ మీ తమ్ము లింటిలో నున్నారుగా. ౮ వారు కొండలయందు నడచుచున్నారు. ౯ నీ వక్కడ నెందుకు నడచుచున్నావు? ౧౦ ఊరకయే.

౩౧. ఏకత్రింశః పాతః = ముప్పదియొకటవపాతము.

యష్టాశి = మిఁచేత - మీతో దృష్ట్యా = చూచి
మార్జాలేన = సిల్లిచేత - తో ద్రష్టుం = చూడన్ - చూచుటకు
మూషకైః = ఎలుకలచేత - తో ప్రప్టుం = అడుగన్ - అడుగుటకు
యుద్ధం = యుద్ధము - ను వీత్వా = త్రాగి
మాస్తు = పోనిమ్ము. వసతి = ఉంచున్నాఁడు
భవతి = అగుచున్నాఁడు చలతి = కదలుచున్నాఁడు

౧ మూషకాః మార్జాలైః యుద్ధం కుర్వంతి. ౨ వృక్షాః చలంతి. ౩ బాలకాః క్షీరం వీత్వా అంగణేషు చరంతి. ౪ శ్వః ప్రాతః అహంత్యాం ద్రష్టుం ఆగమిష్యామి. ౫ త్వో అద్య మమ జనకం దృష్ట్యా ఆగచ్ఛ. ౬ అగ్నిదనుషః బ్రాహ్మణాన్ ప్రప్టుం అగచ్ఛత్. ౭ ఏతే తత్ర కిం కరిష్యంతి వా పృష్ట్యా ఆగచ్ఛ. ౮ మాస్తు! అహమేవ గమిష్యామి; త్వం అత్ర వస. ౯ ఏషః బాలకః శ్వః బ్రాహ్మణః భవిష్యతి. ౧౦ త్వం ఇదానీం కుత్ర గతుం చలసివా; వద.

౧ మీరు మాకో యుద్ధమును చేయఁజాలుదురా? ౨ నే నచటికి వెళ్ళవలెను. ౩ మీ రీశ్వర నేయి తీసికొనిరావలె. ౪ వారు మా యింటిని చూడవలెను. ౫ ఎవరిని చూచుటకు వెళ్ళినావు? ౬ వీరిని జిలిచి మాతండ్రి నిక్కడికి రమ్మని చెప్పుము. ౭ పోనిమ్ము నీ వెందుకు వానితో యుద్ధము చేసిసావు? ౮ నీవు జిల్లపాడవుకదా? త్వరగా కడలుఁడు; ఏవరో వచ్చుచున్నారు. ౯ గం మనఁమోశ్వర పారింటికి తోజనమునకు వెళ్ళవలె, త్వరగా స్నానము చేయఁడు.

౩౨ ద్వ్యతిరోః షారః=ముప్పదిరెండవపాఠము.

తస్మై=వానికొకకు, కై యాత్వా=అయి
తస్మాత్=వానివలన నుండి భవతుర్=కానీ (అగుటకు)
తేభ్యః=వారికొకకు, వారివలన చలిత్వా=కడలి
త్వత్=నీ-నీవలన ఉపిత్వా=ఉండి
మత్=నా-నావలన వస్తుం=ఉండన్ - ఉండుటకు
భవతునామ=కానిమ్ము, లే అస్తునామ=కానిమ్ము. లే
చలితుం=కడలన్, కడలుటకు యచ్చతి=ఇచ్చుచున్నాఁడు
కారయతి=చేయుచున్నాఁడు దాస్యతి=ఈయఁగలఁడు

౧ అహం మర్కటాయ అన్నం యచ్చామి. ౨ త్వం తస్మై పానీయం దాస్యసి కిం? ౩ క్షీరం కుత్రా స్తివా? ౪ బాల కేభ్యః అద్య ప్రాతః క్షీరం కః దాస్యతి? ౫ త్వం శీఘ్రం గత్వా మమ జనకం స్నానం కారయ. ౬ త్వం నచేత్ కః కారయిష్యతి? ౭ గృహం బహిః అనేకే భ్రాహ్మణాః సంతి. ౮ తేభ్యః సర్వేభ్యః భోజనం యచ్చత. ౯ తవ జనకాయ ఏషః ఫలం యచ్చతు.

౧౦ అస్తునామ. కః యచ్చతిచేత్కి-౦ః ౧౧ తద్దైవ భవతు.
౧౨ అహం అద్యైవ ఖలు ఫలం అయచ్చం.

౧ కోతులు కొండలందు నడచుచున్నవి. ౨ చాల
కోతులు చెట్లనుండి పడినవి. ౩ మీరు మాతో నెందుకు
యుద్ధము చేయుదురు? ౪ మేము మీతో నెప్పుడును
యుద్ధము చేయము. ౫ మీరే మాతో యుద్ధము చేయుటకు
వచ్చుచున్నారు. ౬ వా రెవరును ఇక్కడ లేరు. ౭ ఆకొండ
యందెన్ని కోతులున్నవి? ౮ ఏమో ఎవడు చూచిపోడు.
౯ అయ్యో! ఆ పిల్లి కొడుకు కొంచెము పాల నిడుడు. ౧౦
ఇవ్వేళ నేను ఊరికి పోవలయునుగాని త్వరగా వంటను
చేయించుడు. ౧౧ మీరు మొదట నీరు తీసికొని వచ్చిన
యెడల నేను వంటను చేయింపగలను. ౧౨ ఆబ్రాహ్మణు
లను మంచినీరు తెండని చెప్పుడు.

౩౩. త్రయస్త్రింశేః పాతః = ముప్పదిమూడవపాఠము
"రామ" శబ్దము ఫలంబంగము. 'వం' శబ్దమునవృత్తేకరిగము

	వ	బ.	వ.	బ.
ప్ర.	రామః	-రామ్నాః	ఫలం	-ఫలాని
ద్వి.	రామం	-రామాన్	ఫలం	-ఫలాని
తృ.	రామేణ	-రామైః	ఫలేన	-ఫలేః
చ.	రామాయ	-రామేభ్యః	ఫలాయ	ఫలేభ్యః
పం.	రామాత్	-రామేభ్యః	ఫలాత్	-ఫలేభ్యః
ష.	రామస్య	-రామాణాం	ఫలస్య	-ఫలానాం
స.	రామే	-రామేషు	ఫలే	-ఫలేషు.
సం.	హేరామ!	-హేరామా!	హేఫల!	-హేఫలాని!

“అంబా” శబ్దము-స్త్రీలింగము. (అమ్మ)

ఏ. బ.

ఏ.

బ.

ప్ర. అంబా-అంబా; పం. అంబాయాః-అంబాభ్యః
ద్వి. అంబాం-అంబాః; ష. అంబాయాః-అంబానాం
తృ. అంబయా-అంబాభిః; స. అంబాయాః-అంబాసు
చ. అంబాయై-అంబాభ్యః; సం. హేఅంబ!-హేఅంబాః!

అకారాంత పూర్వింగశబ్దము లన్నియు ‘రామ’ శబ్దము వలెను, అకారాంత నపూర్వకలింగశబ్దము లన్నియు ‘ఫల’ శబ్దమువలెను, అకారాంత స్త్రీలింగశబ్దములన్నియు ‘అంబా’ శబ్దమువలెను సాధారణముగఁ జెప్పవగును.

౩౪. చతుశ్చింతః పాఠః=ముప్పదినాల్గవపాఠము

“అస్మద్” శబ్దము. (నేను) “యుష్మద్” శబ్దము. (నీవు)

ఏ. బ.

ఏ.

బ.

ప్ర. అహం-వయం
ద్వి. మాం-అస్మాన్
తృ. మయా-అస్మాభిః
చ. మహ్యం-అస్మశ్యం
పం. మత్-అస్మత్
ష. మమ-అస్మాకం
స. మయి-అస్మాసు

త్వం - యాయం
త్వాం-యూష్మాక్
త్వయా-యూష్మాభిః
తుభ్యం-యుష్మభ్యం
త్వత్-యుష్మత్
తవ - యుష్మాకం
త్వయి-యూష్మాసు

'సర్వ' శబ్దము (సమస్తము)	'ఏక' శబ్దము (ద్వివచన, బహు వచనములు లేవు)	'కలి' శబ్దము ఏకవచన, ద్వివచ నములు లేవు)
----------------------------	---	--

ప్ర. సర్వః-సర్వే	ఏకః	కలి
ద్వి. సర్వం-సర్వాన్	ఏకం	కలి
త్వ. సర్వేణ-సర్వైః	ఏకేన	కలిభిః
చ. సర్వస్మై-సర్వేభ్యః	ఏకస్మై	కలిభ్యః
పం. సర్వస్మాత్-సర్వేభ్యః	ఏకస్మాత్	కలిభ్యః
ష. సర్వస్య-సర్వేషాం	ఏకస్య	కలీనాం
స. సర్వస్మిన్-సర్వేషు	ఏకస్మిన్	కలిషు

'అనేక' శబ్దము

'తల్' శబ్దము (వాడు)

(ఏక వచన, ద్వివచనములు లేవు)

ప్ర. అనేకే	ఏ.	బ.
ద్వి. అనేకాన్	నః	- తే
త్వ. అనేకైః	తం	- తాన్
చ. అనేకేభ్యః	తేన	- తైః
పం. అనేకేభ్యః	తస్మై	- తేభ్యః
ష. అనేకేషాం	తస్మాత్	- తేభ్యః
స. అనేకేషు	తస్య	- తేషాం
	తస్మిన్	- తేషు

'ఏషః' అనునది 'సః' అనుదానివలెను, 'యః' 'కః' అనునవి 'సర్వః' అనుదానివలెను జెప్పవగును. ప్రాయశః సర్వనామశబ్దము లన్నియు 'సర్వ' శబ్దమును బోలియుండును

39. పంచత్రింశః పాదః = ముప్పదియైదవపాదము.

ధాతువులు = క్రియలు.

'అస్' = ఉండుట లేక అగుట.

వర్తమానము		భూతము		అశీరాద్యర్థము	
వ.	బ.	వ.	బ.	వ.	బ.
ప్ర. అస్తి - సంతి		అస్మి - అస్మి	అస్మ - సంత		
మ. అస్తి - స్థ		అస్మి - అస్మ	అస్మ - స్థ		
ఉ. అస్మి - స్థ		అస్మ - అస్మ	అస్మ - అస్మ		
విద్యాద్యర్థము		భవిష్యత్కాలము			

వ.	బ.	
ప్ర. స్వాత్ - స్వ		'అస్' అనుదానికి 'మా'
మ. స్వాత్ - స్వాత్		ధాతువుయొక్క భవిష్య
ఉ. స్వాత్ - స్వాత్		త్కాలమెగాని జేయు లేదు,
'కృ' = చేయుట		

వర్తమానము		భూతము		అశీరాద్యర్థము	
వ.	బ.	వ.	బ.	వ.	బ.
ప్ర. కర్మ - కర్మ		అకర్మ - అకర్మ	కర్మ - కర్మ		
మ. కర్మ - కర్మ		అకర్మ - అకర్మ	కర్మ - కర్మ		
ఉ. కర్మ - కర్మ		అకర్మ - అకర్మ	కర్మ - కర్మ		
విద్యాద్యర్థము		భవిష్యత్కాలము			

వ.	బ.	
ప్ర. కర్మాత్ - కర్మాత్		ప్ర. కర్మ - కర్మ
మ. కర్మాత్ - కర్మాత్		మ. కర్మ - కర్మ
ఉ. కర్మాత్ - కర్మాత్		ఉ. కర్మ - కర్మ

‘భూ’ = అగుట ; ఉండుట.

వర్తమానము.		భూతము.		అశీరాద్యర్థకము	
వ.	బ.	వ.	బ.	వ.	బ.
ప్ర. భవతి - భవంతి		అభవత్ - అభవన్	భవతు - భవంతు		
మ. భవసి - భవథ		అభవః - అభవత	భవ - భవత		
ఉ. భవామి - భవామః		అభవం - అభవామ	భవాని - భవా		
విద్యాద్యర్థకము.		భవిష్యత్తు			
వ.	బ.	వ.	బ.		

ప్ర. భవేత్ - భవేయః భవిష్యతి - భవిష్యంతి
 మ. భవేః భవేత భవిష్యసి - భవిష్యథ
 ఉ. భవేయం - భవేమ భవిష్యామి - భవిష్యామః
 ఈ క్రింద వ్రాయఁబడుక్రియ లన్నియుఁ బ్రాయశః ‘భూ’
 ధాతువునలెనే ఉండును. మార్పున్నచో గుర్తింపఁబడును.

3౬. వత్తింశః పారః = ముప్పదియాఱవపారము.

(ధా) (న-ప్ర-వ) (అర్థము)	(ధా) (వ-ప్ర-వ) (అర్థము)
పర్ - పఠతి = చదువుచున్నాఁడు	త్రాన్ - త్రాసయతి = తీయ
లిఖ్ - లిఖతి = వ్రాయుచున్నాఁడు	[పెట్టుచున్నాఁడు
మార్ - మారయతి = చంపు	పోష్ - పోషయతి = పోషించు
[చున్నాఁడు	[చున్నాఁడు
తోష్ - తోషయతి = సంతోష	హాన్ - హాసయతి = నవ్వింపు
[పెట్టుచున్నాఁడు	[చున్నాఁడు
రక్ష - రక్షతి = కాపాడు	శిక్ష - శిక్షయతి = నేర్పు
[చున్నాఁడు	[చున్నాఁడు

ధావ్-ధావతి=పరుగిడుచు (న్నాడు; కోముచున్నాడు, (ఉతుకుచున్నాడు	ద్రావ్-ద్రావయతి=కరగించు (చున్నాడు; (తఱుముచున్నాడు
క్షాళి-క్షాళయతి=కడుగు (చున్నాడు	పాయ్-పాయయతి=త్రాగించు (చున్నాడు
తాడ్-తాడయతి=కొట్టు (చున్నాడు	శాయ్-శాయయతి=పండ (బెట్టుచున్నాడు
నాద్-నాడయతి=మ్రోగించు (చుచున్నాడు	పాచ్-పాచయతి=వండించు (చున్నాడు
కోల్-కోలయతి=తూచు (చున్నాడు	పాత్-పాతయతి=చదివించు (చున్నాడు
సంచ్-సంచయతే=మోస (పుచ్చుచున్నాడు	లేఖ్-లేఖయతి=వ్రాయించు చున్నాడు
పాత్-పాతయతి=పడజేయు (చున్నాడు	శోష్-శోషయతి=ఎండించు (చున్నాడు
ధార్-ధారయతి=జాకీయుం (చున్నాడు	దూష్-దూషయతి= (దూషించుచున్నాడు
చోర్-చోరయతి=దొంగిలించు (చున్నాడు	పూర్-పూరయతి=నింపుచు (చున్నాడు; పోయుచున్నాడు
ఘోష్-ఘోషయతి=పొగడు (చున్నాడు; సొమ్ములు (పెట్టుచున్నాడు	పీడ్-పీడయతి=బాధించుచు (న్నాడు ఒత్తుచున్నాడు, (అదుమాచున్నాడు
ముండ్-ముండయతి=గొరుగు (చున్నాడు	దండ్-దండయతి=శిక్షించు (చున్నాడు

మండ - మండయతి = అలంకరించుచున్నాడు పాల్ - పాలయతి = పాలించుచున్నాడు
 గమ్ - గమయతి = పంపుచు చార్ - చారయతి = నడిపించుచు

[న్నాడు, కడపుచున్నాడు చోద్ - చోదయతి = తోలుచు (న్నాడు, పుగికొల్పుచున్నాడు	 న్నాడు, మేపుచు న్నాడు, తోలుకొని పోవుచున్నాడు
--	--

తే సర్వేపి రామాయణం పఠతి. యాయం కిం లిఖిథ? ఏకః వాసరః అస్మాన్ త్రాసయతి. అగ్రే యుష్మద్గుహే మార్దాలం కే పోషయంతి? అస్మన్మార్దాలః ప్రతిసక్తం ఏకం చూషకం మారయతి. పాత్రాణి సమ్యక్ ధావ. దేవ ఏవ సర్వాన్ రక్షితి. అద్య ప్రాతః త్వం ముఖం అక్షాయః కిం? సోచేత్ జనకః త్వాం తాడయిష్యతి. ఘంటాం మనాదయ. వైశ్యః ఘృతం తోలయతి. ఏకః చోరః మాం వంచయిత్వామమ వస్త్రాణి అచోరయత్. అహం రామాయదశి ధారయామి కిమర్థం బాలకం అథః అపాతయః? రామః జనకం సర్వదా తోషయతి.

నన్ను నవ్వించవద్దు. ఆయెద్దును తఱుము. తల్లి తమ్ముని పాలను త్రాగించుచున్నది. తరువాత పరుండఁ బెట్టఁ గలదు ఈ వేళ ఏ మేమి వండించెదవు? నేను పిల్లలను చదివించుచున్నాను. మొదట వ్రాయించుము. మేము నిన్ను దూషించుట లేదు కాని భూషించుచున్నాము. మమ్మును మీరెందుకు శిక్షించెదరు? ఈ చెంబునందు నీటిని పోయుము. ఆ వృద్ధుని

పాలించుము. ఆయెద్దును అడవికి తోలుము. అక్కడ గడ్డిని
మేపుము. వానిని గొరగవద్దు. కాలమును గడపుడు. నా
పాదమును ఒత్తుము. ఆపిల్ల వానిని దండించుము.

౩౭. సప్తత్రింశః పాతః = ముప్పదియేడవపాతము

అకారాంత పుంలింగ
నామవాచకములు

రామః = రాముడు
ఘరట్టః = తిరుగలి
నాగదంతః = చిలుకొక్కయ్య
కటః = చాప
మంథానః = కవ్వము
ముసలః = రోకలి
కటాహః = గోలెము
మండపః = పందిరి
కుశః = నులక
ఘటమరచః = గడమంచె
ఖనకః = పందికొక్కు
నకులః = ముంగి
వృశ్చికః = తేలు
రక్తపుచ్ఛః = నల్లకళ్ళపాము
చిత్రోడః = ఉడుత
ఖరః = గాడిద
సూకరః = పంట

అకారాంత వపుంసకలింగ
నామవాచకములు

వస్త్రం = బట్ట
చీరం = చీర
ఉలూఖిలం = రోలు
శూర్పం = చేఱ
అరణ్యం = అడవి
కుసూలం = గాచె
వానం = వరుగు
ఋజీపం = బాణలి
అంబరీషం = మంగలము
శిశ్యం = ఉట్టి
చోలం = రవిక
చూర్ణం = పొడుము
ఉపధానం = దిండు
లవిత్రం = కొడవలి
ఖనిత్రం = గడ్డపార
వనం = అడవి
అవరణం = దొడ్డి

మూషకః = ఎలుక
 విడాలః = పిల్ల
 శిశుః = కుందేలు
 శునకః = కుక్క
 నానరః = కోతి
 నృషభః = ఎద్దు
 అశ్వః = గుఱ్ఱము
 మేషః = షేకపోతు
 మత్తుకః = నల్లి
 మశకః = దోమ
 ఘంకః = ఆఁబోతు
 పలకః = బల్ల
 కంఠః = కంఠము
 నలః = నల
 సర్పః = పాము

పరం = ఆకు
 పాత్రం = గిన్నె
 తైలం = నూనె
 గృహం = ఇల్లు
 పుష్పం = పూవు
 గోమయం = ఆవుపేడ
 వార్తాకం = వంకాయ
 ఉర్వారుకం = దోసకాయ
 తక్రం = మజ్జిగ
 నవనీతం = వెన్న
 కుడ్యం = గోడ
 పిష్టం = పిండి
 వాహనం = వాహనము
 కంబళం = కంబళి
 కవాటం = తలుపు

ఆకారాంత శ్రీలింగనామవాచకములు

అంబా = అమ్మ
 విద్యా = చదువు
 లతా = తీగె
 అంగనా = ఆడుది
 పుత్రికా = కూతురు
 బాలికా = ఆడుపిల్ల
 గోధా = బల్లి
 ముషికా = ఈగ

ఘంటా = గంట
 డోలా = డోయేల
 శింజా = గజె
 శస్త్రా = తిత్తి
 స్తనపా = చంటిపిల్ల
 బహుళా = ఆవు
 దార్వికా = బెండ
 రసనా = నాలుక

ఝిల్లికా = కీచురాయి
 తైలపాయికా = గబ్బిలము
 నత్సా = పెయ్యదూడ
 పివీలికా = చీమ
 జలూకా = జలగ
 ఘరికా = చాతు

నాసికా = ముక్కు
 దూషికా = పుసి
 అగ్రజా = అక్క
 అనుజా = చెల్లెలు
 కన్యికా = చిటికెనప్రేలు
 మధ్యమా = నడిమిప్రేలు

అవ్యయములకు లింగ నచన విభక్తు లుండవు.

ఈ క్రిందివి అవ్యయములు.

కించ
 అపిచ } = ఇంతేకాకుండ

పార్శ్వతః = ప్రక్కగా
 కథమపి = అతికష్టముగా,

(ఎట్లాగయినా

అహా = ఔరా !

అథః = క్రింద

పరితః = అన్నివైపుల

బాధం = సరే, మంచిది

హే-భోః = ఓ

ఉప = దగ్గర

బహుధా = పలువిధములుగా

సమీపం = దగ్గరగా

అతీన = మిక్కిలి

తిర్యక్ = అడ్డముగా

సాకం = తో, కూడ

పరుత్ = గతసంవత్సరమున

వక్రం = వంకరగా

నామ = అనగా, అను

ఇతోఽపి = ఇంకను

ఉపరి = పైన, మీద

అద్యాపి = నేటికిని

ఆ = మొదలుకొని, వఱకు

సుతరాం = శత్రుగా, ఎంత

ప్రతి = కూర్చి (మాత్రమును

దూరం = దూరముగా

సత్యం = నిజముగా

అబ్రహ్మణ్యం = అయ్యో-పాపము

హంజే = అసే!

ఋజు = సరిగా

మండపస్య అథః ఏకః కుశమంచః అస్తి. తస్మాంచే
బిడాలః ఖనకేన సాకం కలహం కరోతి. మత్కుణాః మశ
కాశ్చ రాత్రిందివం యుష్మద్భువే సంచరంతి. అంబరీషం
ఋజీషం లవిత్రం ఖనిత్రం చ ఏతాని సర్వాణి ఆవరణే
కుసూలసమీపే ఏకత్రైత్రేన సంతి. వనే ఝిల్లికాః అతీవ
నాదం కుర్వంతి. బ్రాహ్మణగృహేషు పిప్లం తక్రం నవసితం
త్రైలం చ ఏతాని ద్రవ్యాణి సర్వదా సుప్తః; కిం చ గోమయ
మపి న్యాత్. బ్రాహ్మణ బాలకాః ఉపనయనా త్పుర్వం
కంసేషు భోజనం కుర్మ్యః. పరుక్ యుష్మద్భువే ఏకాం భస్మాం
అవశ్యం ఖలు; సా ఇదాసీం కుత్రాస్తి? గోధాః పిపీలికాః
భక్షయంతి. ఒలూకా మమ కనిష్ఠికాం అదశేత్. మక్షికాః
దూషికాయాం పతంతి.

[మాయుటిచుట్టును = అస్మద్భువం పరితః] ఉడుతలు
ఎక్కువగా ఉన్నవి. నిరుడు గరుడవాహనమందు గజ్జెలు
ఉండెను. సరే మంచిది కాని అక్కడ అడ్డముగా ఆఁబోతు
పరుగెత్తుచున్నది; నీవు సరిగారమ్ము. నాకు ప్రక్కగాపెయ్య
దూడ ఉన్నది. మేకపోతు కుందేటితోఁగూడ ఆడుచున్నది.
నేఁటికిని వాఁడు వంకరగా నడుచుచున్నాఁడు. నీవు బొత్తుగా
నాపనిని చేయజేయరా! అయ్యో పాపము; కఠినిమీద
ఎలుకను పిల్లి చంపుచున్నదిరా. దోమలు ఆయాఁబోతును
కఱచుచున్నవి. నీవు నాతోకూడ రానట్లు. నల్లకళ్ళపాము
వెన్నమీద పడ్డది. ఆత్మిని ఇటు తెమ్ము.

౩౮. అష్టత్రింశః పాతః=ముప్పదియెనిమిదవపాతము

పూర్వార్థము

సర్వనామశబ్దములకు ఏడువిభక్తులతోని ద్వివచనరూపములు.

‘తత్’ శబ్దము-పులింగము.

ప్ర. ద్వి. తౌ=వారిద్దరు, వారిద్దరిని

తృ. చ. పం. తాభ్యాం=వారిద్దరిచేత,తో,కొఱకు, వలన మొ॥

ష. స. తయోః=వారిద్దరియొక్క, యందు మొద

‘ఏతత్’ శబ్దము-పులింగము.

ప్ర. ద్వి. ఏతౌ=ఏరిద్దరు, ఏరిద్దరిని మొ

తృ. చ. పం. ఏతాభ్యాం=ఏరిద్దరిచేత,తో,కొఱకు,వలన మొ

ష. స. ఏతయోః=ఏరిద్దరియొక్క, యందు మొ

‘యుష్మద్’ శబ్దము-త్రిలింగము

ప్ర. ద్వి. యువాం=మిరిద్దరు, మిరిద్దరిని, మొ

తృ. చ. పం. యువాభ్యాం=మిరిద్దరిచే, కొఱకు, వలన

ష. స. యువయోః=మిరిద్దరియొక్క,యందు మొ

‘అస్మద్’ శబ్దము-త్రిలింగము.

ప్ర. ద్వి. ఆవాం=మేమిద్దరము, మిరిద్దరిని, మొ

తృ. చ. పం. ఆవాభ్యాం=మిరిద్దరిచేత,కొఱకు, వలన

ష. స. ఆవయోః=మిరిద్దరియొక్క,యందు మొ॥

తక్కిన పులింగ సర్వనామశబ్దములకును, అకారాంత పులింగశబ్దములకును, ‘తత్’ శబ్దమునకువలెనేద్వివచనములు

నడచును. సర్వనామ స్త్రీలింగ, నపుంసక లింగములకును, అకారాంత నపుంసకములకును, ఆకారాంత స్త్రీలింగములకును ; ప్రథమా ద్వితీయా ద్వివచనములలో మాత్రము ఐకారమునకు బదులు ఏకారము వచ్చును. తక్కిన ద్వివచనములు పులింగమునందువలెనే నడచును.

ఉ:- 'తత్' శబ్దమునకు స్త్రీలింగ నపుంసకలింగ ప్రథమా ద్వితీయా ద్వివచనములు 'తే' అని యుండును.

ఆకారాంత నపుంసకలింగ 'వన' శబ్దమునకు ప్రథమా ద్వితీయా ద్వివచనములు 'వనే' అని యుండును.

ఆకారాంత స్త్రీలింగ 'అంబా' శబ్దమునకు ప్రథమా, ద్వితీయా ద్వివచనములు 'అంబే' అని యుండును.

మఱియు ఆకారాంత స్త్రీలింగములయొక్క సంబుద్ధి కూడ, ఏకారముతోనే ఉండును.

ఉ:- ఆకారాంత స్త్రీలింగము 'బాలికా' శబ్దమునకు సంబుద్ధి 'హే బాలికే' = ఓ పిల్లదానా

'అంబా, అక్కా' శబ్దములకు మాత్రము 'హేఅంబ' 'హేఅక్క' అని యుండును. నిత్యద్వివచనమగు 'ద్వి' శబ్దము కూడ మూడులింగములలో 'తత్' శబ్దమువలె నడచును.

ఉ:- [పు]
[స్త్రీ-న]

ద్వా=ఇద్దరు, రెండు.
ద్వే=ఇద్దరు, రెండు,

ధాతువులకు ద్వితీయము లీక్రింద వ్రాయఁబడును.

‘అన్’ ఉండుట.

వ రమావము ద్వి.

భూతము ద్వి.

ప్ర. స్త్రీ = వారిద్దరున్నాగు ఆస్త్రాం = ఇద్దరుంజిరి
మ. స్త్రీ = మిరిద్దరున్నాగు ఆస్త్రం = మిరిద్దరుంటిరి
ఉ. స్త్రీ = ఇద్దరమున్నాము ఆస్త్ర = ఇద్దరముంటిమి

ಅಣಿರಾದಿ ದ್ವಿ.

ವಿಧ್ಯಾದಿ ದ್ವಿ.

స్వప్నం=ఇద్దరుంజన్ | స్వాత్మం=వారిద్దరుండురు మొ॥
 ద్రవం=ఇద్దరుండుడు | స్వాతం=మీరిద్దరుండురు మొ॥
 ఆసావ=ఇద్దరమందాము | స్వావ=ఇద్దర ముందుము మొ॥

శ్రీ భవిష్యోః { భవిష్యతః = వారిద్దరుండఁగలరు
భవిష్యథః = మీ రిద్దరుండఁగలరు
భవిష్యావః = ఇద్దర ముండఁగలము

‘కృ’-చేయుట.’అస్’ధాతువునకునలెనేతెలుఁగుఁగఱచించునది

పర్వమాసము భూతము అశీరాది విద్యాది భవిష్యత్తు

ప్ర. కురుతః	అకురుతాం	కురుతాం	కుర్యాతాం	కరిష్యతః
మ. కురుథః	అకురుతం	కురుతం	కుర్యాతం	కరిష్యథః
ఉ. కుర్వః	అకుర్వ	కరవావ	కుర్యావ	కరిష్యావః

‘భూ’ అగుట.

వర్తమానము భూతము అగ్రరాది విద్యాది భవిష్యత్తు

ప్ర. శవతః	అశవతాం	శవతాం	శవేతాం	శవిష్యతః
మ. శవథః	అశవతం	శవతం	శవేతం	శవిష్యథః
ఉ. శవాపః	అశవాప	శవాని	శవేప	శవిష్యాపః

తత్ర కతి బ్రాహ్మణాః సంతి? తత్ర ద్వౌ బ్రాహ్మణౌ
స్తః. యువాం ద్వౌ హ్యః కుత్ర ఆస్తం? ఆవా హ్యః
యుష్మద్భృహే ఆస్వ. అద్య అత్ర స్వః. ఏతౌ కుత్ర
అగచ్ఛతాం? స్నానార్థం అగచ్ఛతాం. తత్ర ద్వే బాలికే
భోజనం కురుతః. అత్ర బాలకౌ ద్వౌ భారతం పఠతః.
ఆవయోః పుత్రౌ అద్య ప్రాతః కిం అకురుతాంవా కుత్ర
ఆస్తాంవా? ద్వౌ వాసరౌ ద్వే ఫలే భక్షయతః. యవయోః
పుత్రౌ ఔషధం అభక్షయతాం నా? నహి నహి ఔషధ
దర్శనానుచదం = [ఔషధమును జూచిన వెంటనే,] కుత్ర
వా అధావతాం. రామలక్ష్మణౌ అరణ్యే అనేకాన్ రాక్షసాన్
అనూరయతాం. రామః సీతలక్ష్మణాభ్యాం సాకం ననాయ
అగచ్ఛత్. ద్వౌ రాక్షసౌ రామలక్ష్మణౌ అపశ్యతాం.
యువాం అత్ర ఉపవిశతం. తౌ తత్ర నశేతాం.

మిరిద్దరు వంటను జేయఁజాలుదురా? వారిద్దరు ఎప్పుడు
స్నానముచేయఁగలరు? మేమిద్దరము మియిద్దరితోఁగలము.
మియిద్దరు మియిద్దరికొఱకు రెండుపండ్లను ఈయఁగలరా?
మియిద్దరిలో వీఁడు పెద్దవాఁడు. ఈ యిద్దరు ఆడపిల్లలకు
పెండ్లి యెప్పుడు కాఁగలదు? వీరిద్దరికి పెండ్లియైనది. ఓలన్నా!
నీ విట్లా రమ్మ. ఓపిల్లదానా! మితమ్ములిద్దరు ఏమి చదువు
చున్నారు? ఓలక్కా! నీవు మా యిద్దరికొఱకు భోజనమును
పెట్టుము. మామగారికి ఇద్దరు సోదరులున్నారు. నా కిద్దరు
చెల్లెండ్రున్నారు, వారిద్దరికి ఎల్లుండి పెండ్లి కాఁగలదు. మే
మిద్దరము ఇప్పు డేమి చేయవలె? మిరిద్దరు మాయింటిలో
నుండుఁడు.

రామాయణము - ఉత్తరార్థము:-

పురా దశరథః నామ నృపః కోగలదేశే రాజ్యం
 కరోతి స్థ. తస్య చిరం పుత్రాః నాసన్. అనంతరం సః
 ఏకం యజ్ఞం అకరోత్. తదా అగ్నికుండాత్ ఏకః దివ్య
 పురుషః క్షీరాన్న పాత్రేణ సాకం బహి రాగచ్ఛత్. తం
 దృష్ట్వా దశరథః నమస్కారం అకరోత్. తదనంతరం దివ్య
 పురుషః పాయసపాత్రం దశరథాయ అయచ్ఛత్. దశరథః
 తత్పాయసం స్యభార్యాభ్యః అయచ్ఛత్. దశరథభార్యాః
 సర్వం పాయసం అభాదన్. తతః తస్య పుత్రచతుష్టయం
 ఉదభవత్. తేషాం మధ్యే రామః జ్యేష్ఠః. సః బహుగుణ
 సంపన్నః, దయాసముద్రః. సత్యభాషణః సుందరాకారః.
 సవిత్రచరిత్రశ్చ అభవత్. తతః సర్వేజనాః రామం
 దృష్ట్వా సంకోషేణ ఆసన్. ఏకదా విశ్వామిత్రః దశరథస్య
 గృహం ఆగత్య 'స్వస్మై రామలక్ష్మణౌ యచ్ఛ' ఇతి
 దశరథం అపృచ్ఛత్. తదా దశరథః కిమర్థ మితి ప్రశ్నం
 అకరోత్. యజ్ఞసంరక్షణార్థ మితి విశ్వామిత్రః ప్రత్యుత్తరం
 అయచ్ఛత్.

తే నుఁ గు

అపుడు దశరథుడు విశ్వామిత్రునితోఁగూడ రామలక్ష్మణు
 లను బంపెను. పిమ్మట రాముఁడు తాటకను జంపి విశ్వా
 మిత్రునియొక్క యజ్ఞమును బాలించెను. అంతట విశ్వామిత్రుఁడు

రామలక్ష్మణుల నిద్దరిని దనతోఁగూడ జనకపత్ననమునకుఁ దీసికొని చనెను. అక్కడ సీతయొక్క పెండ్లికొఱకు అనేకులు వచ్చిరి. అపుడు సీత రాముని జూచి సంతోషముతో నుండెను. జనకుఁడు రాము ని కొఱకు సీతను, లక్ష్మణుని కొఱకు ఊర్మిళను ఇచ్చి పెండ్లి చేసెను. దశరథుఁడు తన యొక్క జనులతోఁగూడఁ బెండ్లికోసము జనకపట్టణమును గూర్చి వెళ్ళెను. పెండ్లి చక్కగా (బాగుగా) జరిగెను. తరువాత దశరథుఁడు రామలక్ష్మణులతోఁగూడ నింటికి వచ్చి బ్రాహ్మణులతోఁగూడ నుత్సవముఁజేసి రామునకు రాజ్యము నిచ్చెను. రాముఁడు కొడుకులనువలెనే అందఱు జనులను నుఖముతోఁ బాలించెను. రామునియొక్క యోగ్యతను జూచి జను లందఱును సంతోషముతో నుండిరి. రాముని యొక్క చరిత్రను వాల్మీకుఁడు రామాయణమునందు బాగుగా వ్రాసెను.

అకారాదిగా ఈపుస్తకమునందలిపదములు

అ

అంగణం = ముంగిలి	అగ్రజః = అన్న
అంగనా = ఆడుది	అగ్రజా = అక్క
అంతర్ = లోపల	అతః = ఇందువల్ల. ఇక్కడ (నుండి)
అంబరీషం = మంగలము	అశీవ = మిక్కిలి
అంబా = అమ్మ	అత్ర = ఇచట

అథన్ = క్రింద

అద్య = ఈ వేళ

అద్యాపి = నేటికి

అనంతరం = సిమ్మట

అనలః = నిప్పు

అనుజః = తమ్ముడు

అనుజా = చెల్లెలు

అనేకత్ర = పలుచోట్ల

అనేకథా = పలువిధముల

అనేకే = అనేకులు

అన్నం = అన్నము

అన్యః = ఇతరుడు

అన్యత్ర = మఱియొక చోట

అన్యథా = వేరువిధముగా

అపి = ను, యుచు, కూడ

అపి చ = ఇంతేకాకుండ

అరే = అరే ! ?

అర్థం = కోసము, కొఱకు

అలం = చాలును

అశ్వః = గుఱ్ఱము

అసి = ఉన్నావు

అస్తి = ఉన్నాడు

అస్మి = ఉన్నాను

అస్తు = ఉండనిమ్ము

అహం = నేను

అహా = ఓరా !

అ

ఆ = మొదలుకొని, నఱకు

ఆనయతి = తెచ్చుచున్నాడు

ఆలస్యం = జాగు

ఆగచ్ఛతి = వచ్చుచున్నాడు

ఆహ్వయతి = పిల్చుచున్నాడు

ఆవరణం = దొడ్డి

ఇ

ఇతోఽపి = ఇంకను

ఇత్థమ్ = ఇట్లు

ఇదానీం = ఇప్పుడు

ఇవ = నలె

ఉ

ఉచ్చైః = ఎత్తుగా
ఉప = దగ్గరగా
ఉపధానం = దిండు

ఉపరి = మీఁద
ఉర్వారుకం = దోసకాయ
ఉలూఖలం = రోలు

ఋ

ఋజీమం = బాణలి

ఋజు = సరిగా

ఏ

ఏకః = ఒకఁడు
ఏకత్ర = ఒక చోట
ఏకదా = ఒక పుడు
ఏతావత్పర్యంతం = ఇంతవరకు

ఏవ = ఏ
ఏవం = ఇట్లు
ఏషః = ఏఁడు

క

కంబళం = కంబళి
కంసః = కంచము
కః = ఎవఁడు?
కటః = చాఁప
కటాహః = గోలెము
కతి = ఎన్ని, ఎందఱు?
కథమపి = అతికష్టముగా,
(ఎట్లాగయినా

కథం = ఎట్లు
కదా = ఎప్పుడు?
కనిష్ఠికా = చిటికెనక్షేలు
కరోతి = చేయుచున్నాఁడు
కలశః = చెఱబు
కవాటం = తలుపు
కా = ఎవతె?
కాలంకరోతి = చచ్చుచున్నాఁడు

కిం= ఏమి?	కుడ్యం= గోడ
గించ= ఇంతే కాకుండా	కుతః= ఎందువల్ల, ఎక్కడనుండి?
కించిత్= కొంచెము	కుత్ర= ఎక్కడ ?
కింతు= కాని	కుశః= నులక, దర్భ
కింవా= ఏమో!	కుసూలం= గాదె
కిమపి= ఏమియు	కూపః= బావి
కిమర్థం= ఎందుకు ?	తౌళయతి= కడుగుచున్నాడు
కియత్పర్యంతం= ఎంతవరకు!	క్షీరం= పాలు

ఖి

ఖం= ఆకాశము	ఖనిత్రం= గడ్డపాతి
ఖనతి= త్రవ్వుచున్నాడు	ఖలు= కదా
ఖనకః= పండికొక్క-	ఖాదతి= తినుచున్నాడు

(ఉప్పర వాడు)

గ

గంతుం= వెళ్లుటకు	గృహం= ఇల్లు
గచ్ఛతి= వెళ్లుచున్నాడు	గోధా= బల్లి
గణయతి= ఎంచుచున్నాడు.	గోమయం= పేడ
గత్వా= వెళ్లి	గ్రామః= ఊరు
గమయతి= పంపుచున్నాడు,	
కడపుచున్నాడు	

ఘ

ఘంటా = గంట

ఘరట్ట = తిరుగలి

ఘటమంచ = గడమంచె

ఘృతం = నేయి

చ

చరతి = నడచుచున్నాడు,

చీరం = చీర

[మేయుచున్నది.

చుక్రం = చింతపండు

చలతి = కదలుచున్నాడు

చూళ్లం = పొడుము

చారయతి = నడిపించుచున్నాడు

చేత్ = ఎడల

[మేపుచున్నాడు

చోరయతి = దొంగిలించుచు

చాలయతి } కదల్చుచున్నాడు
చలయతి }

చోలం = రవిక [న్నాడు

చోష్యం = పులుసు

చిక్రోడ = ఉడుత

చోదయతి = కోలుచున్నాడు

చిరం = చాలసేపు

(పురికొల్పుచున్నాడు.

భ

భరికా = కత్తి

భోటికా = చిటిక

భేదయతి = తణుగుచున్నాడు,

[నటకుచున్నాడు

జ

జనక = తండ్రి

జలం = నీరు

జలూకా = జలగ

ఝ

ఝటితి = త్వరగా

ఝిల్లికా = కీచురాయి

డ

డోలా = ఉయ్యల

ధ

ధంక = ఆబోతు

త

తక్రం = మజ్జగ

తటః = ఒడ్డు

తటాశః = చెఱువు

తతః = అల్లిదుసల్ల, ప్లిమ్మట,

[అక్కడనుండి

తత్ర = అక్కడ

తథా = అలాగు

తూష్టిం = ఊరక

తైలం = నూనె

తైలపాయికా = గబ్బిలము

తోలయతి = తూచుచున్నాడు త్వం = నీవు

[న్నాడు

ద

దండయతి = దండించు

దంతః = పల్లు [చున్నాడు

దశతి = కటచుచున్నది;

[కుట్టుచున్నది

దార్వికా = బెండచెట్టు

దుష్కతి = చెడుచున్నాడు

ధూరం = ధూరముగా

దూషికా = పురి

దూషయతి = చెఱుచుచున్నాడు

దేవః = దేవుడు

దౌష్ట్యం = అల్లరి

ద్రవతి = కరంగుచున్నాడు

ద్రావయతి = కరగించుచున్నాడు

[డు, తఱుముచున్నాడు

ధ

ధమతి = ధామంచున్నాడు
 ధారయతి = బాకీడంచును [న్నాడు; తోమించుచున్నాడు]
 [చున్నాడు]

న

న = లేదు, కాదు	నాడింధమః = కమ్మరివాడు
నకులః = ముంగిస	నాదయతి = మ్రోగించు
నక్తం = రాత్రి	(చున్నాడు)
నదతి = మ్రోగుచున్నది	నామ = పేరు, తనగొ
నమస్కారః = నమస్కారము	నాసికా = ముక్కు
నయతి = తీసికొనిపోవుచున్నాడు	నీచైః = తగ్గుగా
నరః = మనుష్యుడు	ను = ఏ
నవనీతం = వెన్న	నృపః = రాజు
నాగదంతః = చిలుక కొయ్య	నోచేత్ = లేనియెడల

ప

పచతి = వంచుచున్నాడు	పర్ణం = ఆకు
పఠతి = చదువుచున్నాడు	పర్వతః = కొండ
పఠతి = పడుచున్నాడు	పశ్చాత్ = వెంటడి
పరుత్ = ముందుపేడు	పశ్యతి = చూచుచున్నాడు

పాకః=వంట	పురతః=ముందు
పాచయతి=పండించుచున్నాఁడు	పురా=మునుపు
పాఠయతి=చదివించుచున్నాఁడు	పుష్పం=పువ్వు
పాఠయతి=పడవేయుచున్నాఁడు	పుస్తకం=పుస్తకము
పాత్రం=బిందె	పూరయతి=నింపుచున్నాఁడు
పానీయం=మంచినీరు	(డు, పోయుచున్నాఁడు
పాయయతి=తాగించుచున్నాఁడు	పూర్వః=మునుపటివాఁడు
పార్శ్వతిః=ప్రక్కగా	పోషయతి=పోషించు
	(చున్నాఁడు
పాలయతి=పాలించుచున్నాఁడు	ప్రచ్ఛతి=అడుగు
	చున్నాఁడు)
పిపిలికా=చీమ	ప్రతి=కూర్చి
పిబతి=త్రాగుచున్నాఁడు	ప్రతిదినం=ప్రతిదినము
పిప్లం=పిండి	ప్రథమం=మొదట
పీడయతి=పీడించుచున్నాఁడు	ప్రళయతి=మొదలుకొని
పుత్రికా=కూతురు	ప్రయాణం=పయనము
పునర్=మరల	ప్రాతర్=ప్రాద్దన

వ

సలం=పండు. ఫలకః=బల్ల, పలక, ఫలతి=పండుచున్నది.

బి

బర=అయ్యో!
బహిర్=వెలుపల
బహుధా=పలువిధముల
బహుళా=అపు
బాధం=సరే

ఖాలకః=పిల్లవాడు
జాలికా=పిల్ల
బిడాలః=పిల్ల
బ్రాహ్మణః=బ్రాహ్మణుడు

భ

భవతి=అగుచున్నాడు

భూషయతి=అలంకరించు

భస్త్రా=తిత్తి
భిక్షాటనం=బిచ్చమెత్తుట

(చున్నాడు
భోః!=అండీ, అయ్యో!
భోజనం=భోజనము

మ

మంచః=మంచము

మధ్యమా=నడిమివేలు

మండపః=పందిరి (చున్నాడు

మా=వలదు, వద్దు

మండయతి=అలంకరించు

మారయతి=చంపుచున్నాడు

మంథానః=కవ్వము

మార్జాలః=పిల్ల

మక్షికా=ఈగ

ముండయతి=గొరుగు

మర్కటః=కోతి

(చున్నాడు

మలం=ముఱికి

ముసలః=రోకలి

మశకః=దోమ

మూషకః=పిలుక

మృత్యుణః=నల్లి

మేషః=మేక

య

యః = ఎవడు

యథా = ఎట్లు

యచ్ఛతి = ఇచ్చుచున్నాడు

యదా = ఎప్పుడు

యతః = ఎందువల్ల

యా = ఎవతె

యత్ర = ఎక్కడ

యుద్ధం = యుద్ధము

ర

రక్తపువ్వు = నల్లకళ్ళపాము

రామః = రాముడు

రక్షితి = కాపాడుచున్నాడు

రామతం = ఇంగువ

రసనా = నాలుక

రే = అరే!

ల

లతా = తీగె

లిఖతి = వ్రాయుచున్నాడు

లవణం = ఉప్పు

లేఖయతి = వ్రాయించు

లవిత్రం = కొడవలి

(చున్నాడు

వ

వంచయతే = మోసగించుచు

వత్సః = దూడ

వత్సా = పేయ్య (న్నాడు

వా = ఆ, ఓ!

వదతి = చెప్పుచున్నాడు

వానం = వరుగు

వనం = అడవి

వానరః = కోతి

వస్త్రం = బట్ట

వార్తాకం = వంకాయ

వసతి = ఉండుచున్నాడు

వాహనం = వాహనము (న్నాడు

వక్త్రం = వంకరగా

వాఘాయతి = మోయుచున్నాడు

విద్యా = చదువు
 నృక్ష = చెట్టు
 నృధా = వ్యర్థముగా

వృశ్చికః = తేలు
 వృషభః = ఎద్దు
 వ్యాపారః = వ్యాపారము

శ

శనైః = మెల్లగా
 శశః = కుందెలు
 శాకం = కూర
 శాయయతి = నిద్రపుచ్చు
 శింభా = గజై (చున్నాడు)
 శిశ్యం = ఉట్టి

శిక్షయతి = నేర్పుచున్నాడు
 శీఘ్రం = త్వరగా
 శునకః = కుక్క
 శూర్పం = చేతు
 శోషయతి = ఎండించుచున్నాడు
 శ్వః = రేపు

స

సః = వాడు
 సమీపం = దగ్గరగా
 సమ్యక్ = భాగుగా
 సత్యం = నిజముగా
 సర్వథా = అన్నివిధములుగా
 సర్వదా = ఎల్లప్పుడు
 సాకం = తో, కూడ
 సాయం = సందె

సరఘా = తేనెటీగ
 సర్పః = పాము
 సర్వః = ప్రతివాడు
 సర్వత్ర = అన్ని చోట్ల
 సూపం = పప్పు
 స్తనపః = చంటివాడు
 స్తనపా = చంటిపిల్ల
 స్నానం = స్నానము

౨౪

ఖంబోధిని

సుతరాంబుత్తుగా

స్వఃతాను

నూకరఃపంది

హ

హంజే ! అనే !

హంబు ! అయ్యో !

హసతి = నవ్వుచున్నాడు

హ్యః = నిన్న

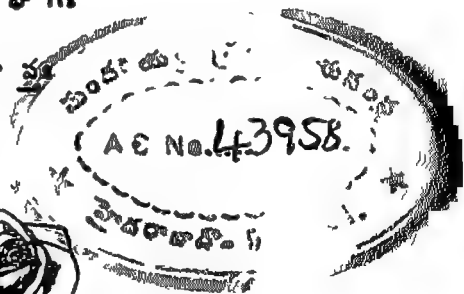
హసయతి = నవ్వింపుచున్నాడు హ్యస్తన = నిన్నటి

శ్లో. శ్రీహయాన్యప్రసాదేన । రచితా ఖంబోధిని
తాళి కృష్టేన విడుషా । జీయా దావస్థకారకమ్.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

వ్రతమతాగః

న మా



బృందావన్ ప్రింటింగ్ ప్రెస్, మచిలీపట్నం.

మేము విక్రయించు గ్రంథములు

1. శ్రీ కాళీ కృష్ణాచార్య సంస్కృతసామ్రాజ్యమ్ (Souvenir) 10-00
2. బాలబోధిని-ప్రథమభాగః ఆంధ్రహిందీసహితా-నాగరిలిపి 4-75
3. డిటో ద్వితీయభాగః (ఆంధ్రలిపి) 9-00
4. డిటో తృతీయభాగః 18-00
5. వాల్మీకిః (సంస్కృతగద్యకావ్యమ్) (నాగరిలిపి) 7-50
6. ,, ,, (ఆంధ్రలిపి) 7-00
7. నందకః (సంస్కృతసంభాషణాత్మకః) 12-00
8. క్రియాదర్శము (సంస్కృతక్రియాన్వయప్రదర్శకము) 15-00
9. అవధానయాత్ర-పూర్వభాగము 12-00
10. ఆంధ్ర-సంస్కృత విఘంటుః 10-00
11. (కాళిదాసకృతమ్) శాకుంతలమ్-ప్రథమభాగః
(ప్రతిపదాంధ్రార్థశాత్పర్యసహితమ్) ముద్రణలో
12. (భవభూతికృతమ్) ఉత్తరరామచరితమ్-ప్రథమభాగః
(ప్రతిపదాంధ్రార్థశాత్పర్యసహితమ్) 10-00
13. బందరు శతావధానము 4-50
14. హరిగురువినుతికదంబము (సంస్కృతము) 3-00
(శ్రీరామాష్టక, హయగ్రీవాష్టక, రంగనాయకశతక,
బదరీనారాయణ సుప్రభాత, శ్రీనత్యద్యానతీర్థస్తోత్రాద్యనేక
దేవతాగురువినుతివిస్తృతము.)

గ్రంథములకొలుకు :-

కాళీ నరసింహమూర్తి, యం.ఏ.,

8/232, గొడుగుపేట

మచిలీపట్నం-521 001

బ్యాండావన్ ప్రింటర్స్, మచిలీపట్నం.

పాఠకులకుఁ గొన్ని సూచనలు

1. ప్రతిపాఠకులను గంఠస్థము చేయవలెను.
2. చదివినపాఠములను నిత్యము పై దాటు సార్లు చింతన చేయవలెను.
3. ప్రతిపాఠము క్రింద పాఠ్యాసార్థము సంస్కృతములో వ్రాయబడిన వాక్యములను దెలుగులోనికిని, దెలుగులో నున్నవానిని సంస్కృతము లోనికిని సరిగా మార్చి చెప్పవలెను.
4. మామూలపు దాయపాఠములలోని పదములను నాచుచుండరాదు.
5. స్వగృహమునందలి పదము, సహాధ్యాయులతోడను సిగ్గుపడక వచ్చినంతవఱకు సంస్కృతములో సంభాషించుచు, వారి సహనమునకు సంభాషించఁ బ్రోత్సహించువలెను.
6. సంభాషించునపుడు కొన్ని తెలుగుపదములకు సంస్కృతపదములు తెలియకున్నచో, వాని కొన్ని చించుచుండఁ జూపదములు యందెదిరింగములలోనే పెట్టి వానిని ద్వారగా వర్తిచేయుచుండవలెను.

ఉదా:- (పుం) రాముడు = రాముః బండి = బండిః పుంజు = పుంజుః

(స్త్రీ) కమల = కమలా. పెట్టి = పెట్టి. పెయ్య = పెయ్య.

(స) కలము = కలమ్. దుకాణము = దుకాణమ్. బిరసము = బిరసమ్

7. ఇందలి యథాసములలోని వాక్యముల వంటివాని ననేకము కల్పించుకొని యభ్యసించవలెను.

8. ద్వివచన బహువచన రూపములు తెలియనపుడు, ద్వయ, త్రయ చతుష్టయాదిపదములను నామవాచకమునకుఁ జేర్చి, యేకవచనమును నలె వాడవచ్చును.

ఉదా : 'ఇద్దఱు పిల్లలు-నల్లరు బాలికలు' మొదలయినవిని 'బాలక రూప-బాలికాచతుష్టయం' అస్త్రీ-అసీత్, అని వాడవచ్చును.

9. చిన్న చిన్న కథలనుఁ జిన్న చిన్న సంస్కృతవాక్యములలోఁ జెప్పుచు వ్రాయుచు నుండవలెను.